

199-10

79.

Анцѣферовъ, С.

S. ANCFEROV

МАТЕМАТИКА

Е С А В Е Л Ә Д Ç Ә М
Ç Ы Р Ы Ş Ж Ә З Л Ы В Е Л Ә Д Ç Ы Н Ы

И-І З Д А Н Ы Ә

ЛӘŞӘДИС ДА ПЕРЕРАБОТАЈТИС
І. В. З Е Р Е Б Ç О В

КОМИГОИЗ
1 9 3 2

2. AMERIKOV

MA TEMATIKA

LEA VELJODI
GORS 1911 VELJODI

1904 L. D. A. N. S.

LEADIS DA PERANOMIS
L. V. E. R. E. G. O. F.

KOPIRILY

КОМИ-3

3-1885

S. ANCYFEROV

МАТЕМАТИКА

ЕЧА ВЕЛƏДÇƏМ
ГЫРБŞ ЖƏЗЛБ ВЕЛƏДÇЫНБ

II-əd IZDANŇƏ

LƏŞƏDIS DA
PERERABOTAJTIS
I. V. ZEREBCOV

Г.П.Б. в Лнгр.

Ц 1938 г.

АКТ № 128

КОМИГИЗ
СЫКТЫҠАР 1932

С. Анцыферов с дополи.
перевел с русского
И. В. Жеребцов. Матема-
тика для малограмотных

Изд. № 100. Заказ № 1142
Тир. 6000 эк. Уполн. Об-
лита № А-741. Сдано в
набор 19/IX-32 г. в печать
29/IX-32 г.

Редактор Г. Терентьев.
Тех. редак. А. Киселев.

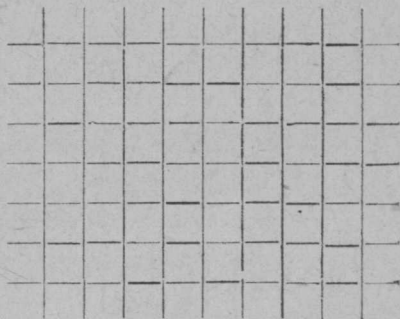
МЫЛА КОЛӘ КУЗНӢ АРТАВНӢ

1. Artavtæg da murtavtæg ñemtor oz artmь. Kәт мьј वोшт-сам вәснӢ, artalәm pyr kolә. Sәmьn prikod-rәskod artalә-mәn pondan tәdnӢ. Куеәm из verdә kolә çorьdzьka वोшт-сӢнӢ, kor da кьзи мьј вәснӢ.

ArtavnӢ da murtavnӢ velәdә maҫemaҫika nauka. Maҫemaҫika tәdәmьd — вьдlunja kolantor olәmьn posnիdիk ovmәs nuәdigәn, jeseә-nin kolan sijә ьзьd әtuvja ovmәs lәšәdigәn, kәdәs әtvьlьš vәçәnӢ stav ызalьšьs SSSR paštәn.

МЫЈ КОЛӘ АРТАВНӢ VELӘD-СӢНӢ

2. ArtavnӢ velәdсӢнӢ kolә-nь tetrad, karandas da eәtki. Tetrad kolә वोштнӢ çomjәn (klet-ka) vizjәdlәmәs, da med кьк çom vәli buree 1 saңtimetr kuzta-pašta (vizәd 1-zza šerpas).

1-za šerpas

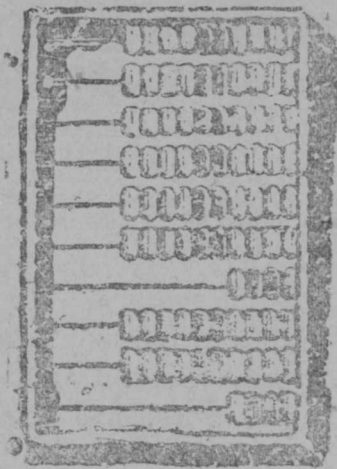
ЛьDPASJAS

Кьзи gizнӢ льdpasjas, кьзи eәtki вьлн puktavnӢ льdjas

3. Льdjas gizšәnӢ torja pasjasәn.

Stavьs das pas: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

Tajә das pasnas pozә gizнӢ куеәm kolә льd.

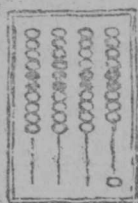

2-d şerpas

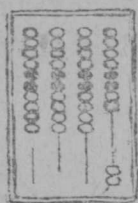
4. Медым вигъька vezərtнь, кьзи тајə das pasnas pozə luvəј lьd gizнь, voštam eətki da puk-tam sijəs кьзи 2-d şerpas vьльн. Тајə eətkiьsləп mijanь əni kov-masнь səтьп sajta sutugajasьs.

Medvozza sajta sutugasə sizi i pondam sunь — medvozza su-tuga; məd sajta sutugasə — məd sutuga, s. v.

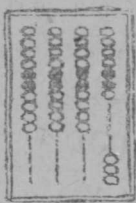
Əti, кьк, kujim, нол, vit, kvajt, şizim, kəkjамьs, əкмьs jediңica puktьşşəпь medvozza sutuga vь-las. Setçə-zə pozə puktьпь das jediңica.

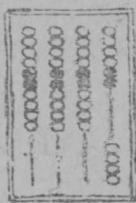
1
Əti

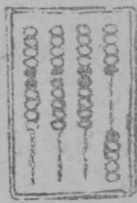
2
Кьк

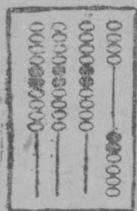
3
Kujim

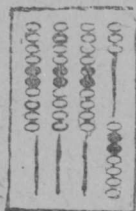
4
Нол

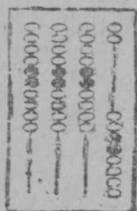
5
Vit

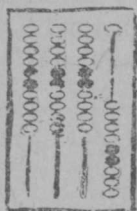
6
Kvajt

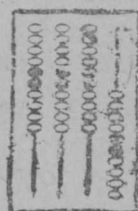
7
Şizim

8
Кəkjамьs

9
Əкмьs

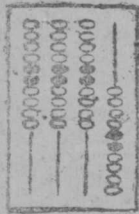

10
Das

Stav lьdьs—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9—gizşəпь əti pasəп, a daş jediңica əti pasəп on-ңiп vermь pasьпь.

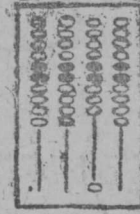
5. Vəçam siz: medvozza sutuga vuvşys dasnan molşə vestam veşkədlador vokas, sujgalador romys kolə kus. Vestəm moljas pəddiys məd sutuga vuvşys voştam əti mol, suam sijəs dasen.

Вьд мол məд sutuga vьлп pondas petkədlьпь das.

10

Das jedinicə
pəddi

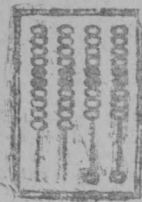

10

Das jedinicə
livə das

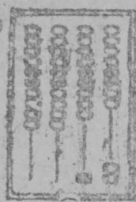
10 ləd pasjəşşə kək pasən-zə: sujgaladoras—1, veşkədladoras — 0 (mol). Noşys petkədlə, mьj mijan lədpn jedinicəş abv, eətki vьлп medvozza sutuga vьлп moljas abvəş.

6. Viştaləj, tajə kueəm lədrasjas: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19? Puktəj najəs eətki vьlad.

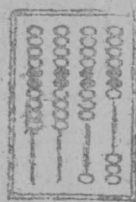
11

Dasəti

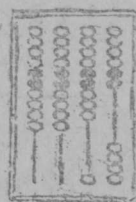
12

Daskək

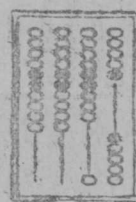
13

Daskujim

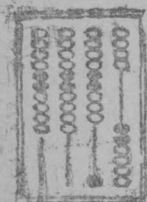
14

Dasnoł

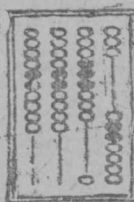
15

Dasvit

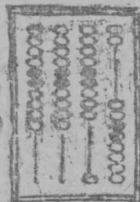
16

Daskvajt

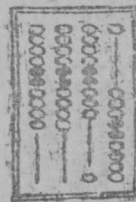
17

Dasşizim

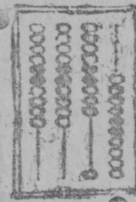
18

Daskəkjamş

19

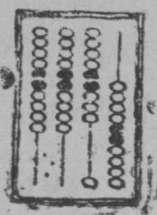
Dasəkmş

20

Kəz, ili əti das
da das jedinicə

Əpi

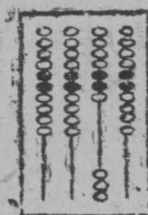

Loə

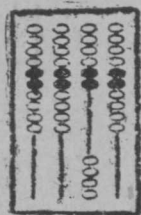

20
Къз јединца рѣдди

20
Къз, ливъ кък das

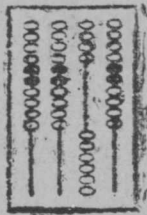
30
Котъп

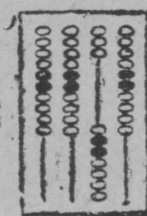
40
Неѣатъп

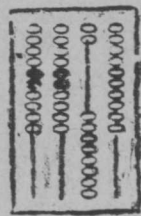
50
Ветъпъп

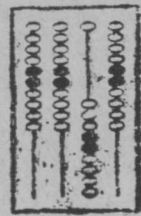
60
Квајтъпъп

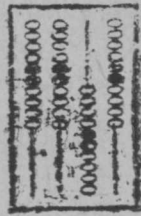
70
Ѕизимдас

80
Кѣкјатъпдас

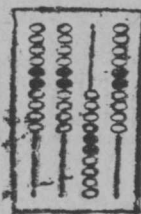
90
Әкпъпдас

100
Das das

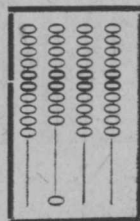
7. Puktaləj məd sutuga vɛlas dasa moljas ətikən. Sua-
ləj najəs da pasjaləj.

8. Bər vestəj məd sutuga vɛvɛɛs stav dasa moləsə da na pɛd-
di puktəj k o j m ə d sutuga vɛlas əti mol, siyə vezə asnas d a s ɛ s
d a s mol, ʃo jedinica livə, i suɛə ʃoən. ʃo gizɛə so kɛzi — 100.

Das das pɛddi

Loə

Əti ʃo 100

9. Siz-kə inə eətki vььп ьdjaslən aslanьs mesta: ʃo-
jas puktьʃʃəпь kojмəd sutuga vьə, dasjas məd sutuga
vьə, jedи́icajas medvozza sutuga vьə. Gizʃəпь ьdjas
siz-zə: ʃojas pasjəпь kojмəd mestaə veʃkьdvьvʃəп, das-
jas məd mestaпnəʃ, jedи́icajas—medvozza mestaasəʃ,
dər pasjas veʃkьdkivьas.

10. ьddəj da puktəj eətki vьlad mьj tani pasjəma: 20,
30, 80, 70, 40, 90.

Кьмьп das vьd ьdьп?

11. Viʃtaləj, kueəm tajə ьdprasjas: 24, 38, 49, 54, 83,

92. Puktəj najəs eətki vьlad. Кьмьп tьr das, jedи́ica-da,
vьd ьdьп?

12. Gizəj ьdprasjasəп: kьz əkmьs, komьп ʃizim, vetь-
mьп vit, əkmьsdas kəkjamьs. Puktəj eətki vьə.

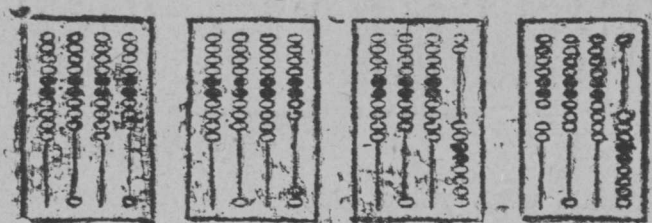
13. Viʃtaləj kueəm tajə ьdprasjas: 200, 300, 400, 500,
600, 700, 800, 900. Puktəj tajə ьdjassə eətki vьə da pasjəj
tetradəпьd. Mьjla tajə ьdprasjasьп medvozza da məd mes-
taas sulaləпь poljas (00)?

14. Viʃtaləj tajə ьdprasjassə: 119, 124, 24, 144, 67,
160, 56, 180, 97. Puktəj tajə ьdjassə eətki vьə, gizaləj-i.

Кьмьп ʃo, das da jedи́ica vьd ьdьп?

15. Puktəj eətki vьə so kueəm ьdjas: 101, 203, 407,
508, 603, 204, 705, 802, 906, 304. Gizəj najəs.

Кьмьп ʃo, das da jedи́ica vьd ьdьп?

101

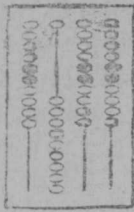
102

108

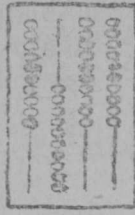
109

16. ьddəj ьdprasjas: 129, 102, 348, 206, 410, 311,
601, 715, 880, 505, 900. Puktəj eətki vьə.

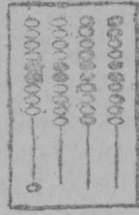
17. Əkmьs moj dinə kojмəd sutuga vььп puktam-kə
jesə əti moj, loə das ʃo, livə ʃurs. Das mojsə kojмəd
sutuga vььʃ mi vermam vezпь əti mojəп, ʃoʃəd sutuga vььʃ.
Siz-kə inə ʃoʃəd sutuga vььп loəпь ʃursjas.

900
Әкмьсшо

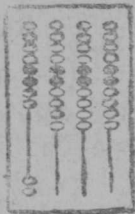

Das şo, livə
əti şurs

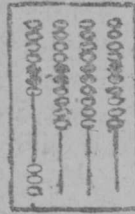

1000
Şurs

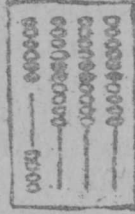
18. Puktəj ətki vlə so kueəm ləđjas: kək şurs, kujim şurs, vit şurs, şizim şurs, əkmьs şurs.

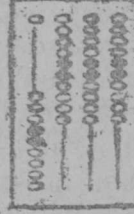
2000

3000

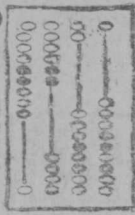

4000

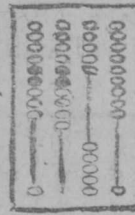

9000

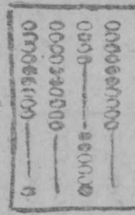
19. Ləđdəj ətki vьvşьs da gizəj tetradanьd:

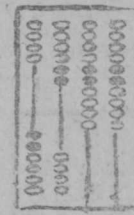
1489

1051

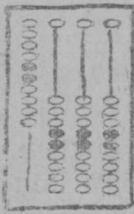

1060

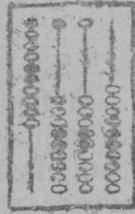

6400

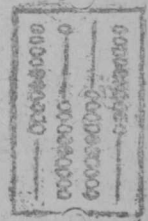
20. Puktəj ətki vьlad 999.

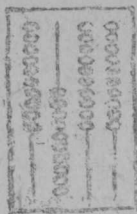
Sodtəj sь di-
nə əti jedi-
ņica

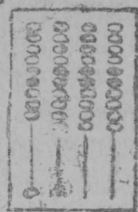
Ətki vььs
das jediņica-
sə vezəj əti
dasən.

Das dassə
vezəj əti
şəən

Das şəsə ve-
zəj əti şur-
şəən

1000

Vəçəj tajəs una pərjə, med oz vun:

21. Puktəj eətki vylə da gizəj tətərdjasad so kucəm
İbdjas: 1425, 1246, 1060, 6,400, 2050, 4360, 7235.

Mıjla tani mukəd İbdpasjasəş nələaş?

22 Avgust tələş kezlə 1931 vobn kolxozjasə vəli pıgəma
so kəmpn kreşanskəj ovnəs:

Vizin rajonın: kək şurs kəkjaməşşo kəkjaməşdas əti.

Luz " kək şurs şizimşo kəz şizim.

Jemdin " kək şurs vitşo əkməşdas kək.

Udora " şurs şo əkməşdas əkməş.

Sojnəti " şurs nələşo vetəmən ətik.

Kuləmdin " kək şurs vitşo əkməşdas kujim.

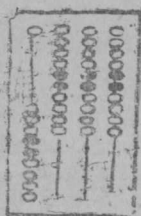
Pəçora " kujimşo vetəmən şizim.

Izva " şurs əkməşşo kvajitəmən nələ.

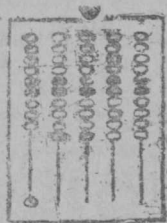
Uşteyma " şurs nələşo əkməşdas vit.

Şəktəvkar " kujim şurs kəkjaməşşo şizim.

İbdjassə vojdər eətki vylə teçəj, seşşa gizəj tətərdjasanəbd.

9000

10000

24. Puktəj eətki vylə da gizəj: das şurs; kəz şurs; kə-
mpn şurs; nələmpn şurs; vetəmən şurs; kvajitəmən şurs;
şizimşo şurs; kəkjaməşdas şurs; əkməşdas şurs.

25. Puktəj eətki vɛlə da ɪddəj gora so kueəm ɪdjas: 103, 1230, 2103, 8008, 2222, 20222, 5555, 50505, 66066.

26. Puktəj eətki vɛlə, ɪddəj da pasəj so kueəm ɪdjas: ʂo kujim; ʂurs kəkʂo komɸn; ʂurs kɛz kujim; ʂurs kəkʂo kujim; kəkjamɸs ʂurs kəkjamɸs; kɛk ʂurs kɛz kɛk; kɛz ʂurs kɛkʂo kɛz kɛk.

27. Tajə tavɸicaɸn vɛd kujim ɪdras vəɸn, ɪddɸn-kə veʂkɸdladorʂaɸnɸs sujgalaɸ, puktəma ʂut. Siə puktɸʂə ɪddəɸm kokɸədəɸm moɸɸ: vɛd ʂut vozvɸɸn sulaləɸn ʂursjas. Siz, 2.822 ɪddəɸm tazi: kɛk ʂurs kəkjamɸsʂo kɛz kɛk

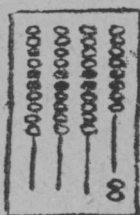
Olɸ ɪd Komi ovlaʂtɸn 1926-əd voʂa perepiʂ ʂertɸ.

Rajon ɸimjas	Muzei-na	Nɸvva-va	Stavɸs
Vizn	9.931	14.095	24.016
Jemdin	12.579	15.252	27.831
Izva	12.839	14.933	27.772
Kuləmdin	15.980	18.154	34.134
Luz	13.756	15.345	29.101
Sɸktɸvkar-kəɸ)	19.495	22.594	42.089
Udora	6.102	7.465	13.367
Uʂtɸɸma	8.323	9.235	17.558
ʂojnatɸ	6.433	8.566	14.999
Jaran	2.145	1.886	4.031

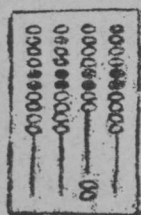
ɪddəj tajə ɪdrasjassə da puktəj eətki vɛlə.

Kɛzi ɪddəɸn ɪdjas 10, 100, 1.000, 10.000 pəv.

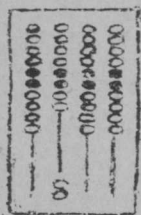
28. Puktəj eətki vɛlə so kueəm ɪdjas: 2; 20; 200; 2.000; 20.000.

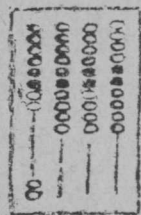
2

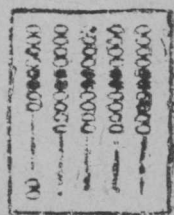
20

200

2000

20000

29. Вьд сутуга вьльн 2-ьс петкэдлэ мэд-мэд льд: медвоzza сутуга вьльн сija ində 2 jediņica, мэдьн— 2 das; kojмэдьн—2 šo; noлэдьн—2 šurs; vitэдьн—2 das šurs, s. v.

Gizam-kə 2 dinas veškьdladoras əti noл, 2 jediņicasə-seki mi ьздэдam 10 pəv, 2 pьddi mijan loə 20.

Gizam-kə 2 dinas veškьdladoras kьk noл, 2 kьk jediņicasə-seki ьздэдam 100 pəv, 2 pьddi loə 200.

Gizam-kə 2 dinas veškьdladoras kujim noл, 2 jediņicasə-seki ьздэдam 1.000 pəv, 2 pьddi loə 2.000.

30. Siz-kə inə, мэдьм ьздэднь киеэмкə льд 10, 100 ливə 1000 pəv, kolə sija льд dinas veškьdladoras sodtavнь əti, kьk ливə kujim noл.

31. Мьj kutas petkədlнь 7 moл, kutam-kə mi najəs məd sutuga vьlas? kojмədas? noлədas? vitədas?

32. Кьзи ьздэднь 15-jediņica 10 pəv? 100 pəv? 1000 pəv? Киеэм льдjas artmasнь ьздэдəm vəras?

Gizəj artməm льdjassə.

33. ьздэдəj 10 pəv eətki vьlə puktəmən, sešša gizəmən, so-kieəm льdjas: 13; 132; 1.345; 13.456.

34. ьздэдəj 100 pəv so-kieəm льdjas: {5; 53; 271; 3; 33; 333.

35. ьздэдəj 1.000 pəv tajə льdjassə: 12; 17; 29; 63; 70; 90; 98.

METRIČESKƏJ MERAJAS

36. Nevazən-na kooperativjasьn merajtčьvliisнь arсьn-jasən, večitčьvliisнь punta da pudja girajasən. Poesьjas merajtliisнь sьvjən (sazənən), tujjas—verstən.

Əni kooperativнь merajtčəнь metrən, vežitčəнь kilogrammən. Tujjas merajtəнь kilometrjasən. Вьдлаьн вьл merajas, sušəнь najə metričeskəj merajasən.

Metričeskəj merajas vьlə vuzнь vəli kьk ьздь romka.

Əti-kə: Pəstistav gosudarstvoas voštəma metričeskəj merajas. Jəz gosudarstvojaskəd tərguj-

tiğən kыk pələs merajasən vədiçынь zev avu ləşьd, siyə səmья zigə üzə. Bьd vuzaşig-nəvaşig kolə vəli vuzədavnь metrjas arşьnjyas vьlə, arşьnjyas metrjas vьlə, puntjas kilogramm vьlə, s. v. Medьm mezdyşьнь taeəm zigşalana üzьş, kolə vəli voştnь jəz gosudarstvojasьn kod vədiçьcaп merajas-zə.

Məd-kə, mijan vaz merajasən artavnь vəli şəkьd.

Kokьndзьk-ə vьl merajasən artavnь, mi pyr adzam.

Kuzta merajtan merajas

37. Mi viştalim-nin vozьn, mьj matematiķa urok vьlə kolə vajnь çomjən vizjədləm tetrad. Kыk çom kost med vəli buret saңtimetr ьzda.

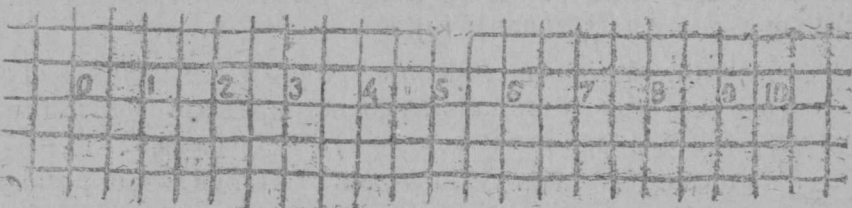

3-d şəpas.

38. Gizlaaləj aslanьd tetradjasə vojder əti saңtimetr, səşşə əti vizə dorvьv das saңtimetr. 10 saңtimetrьs suşə vьl nimən — deşьmetr.

39. Əni mijanь kolə gizlaavnь pomşa das deşьmetr, siyə loə metr. Metr tetradanьm oz tər. Voştamə ьzьd gazet, vundamə sьlьş dorjassə da klejitəmən ləşədamə arşьnən zьnjən kuza lentə. Paşjalam dorvьv das deşьmetrjasən, loə metr. Bьd deşьmetr pom

viznitam torja vizən. Merajas teçnь kolə zev stəça.

4-d şəpas Deşьmetr.

Bura teçemæn arsynæn zynjæn kuzta lentas tır de-
sımetrjas vęrn kolę versękæn zynjæn kuzta kolęs. Siz-kę inę:

Metrd ęuna ($1\frac{1}{2}$ vers.) zęrdzık arsynæn zynjęns.

40. Mi әni kuzam-ңin, kovmas-kę, arsynæn merajtәmæn
vištavnъ kыmъ metr seni loę: kolę merajtъ arsynæn zynjæn
da ęintъ setъ versękæn zynjæn. Arsynæn zynjęnas 24 ver-
sęk. ęintam setъ versękæn zynjæn — kolę kыz kыk versęk
da zыn. Siz-kę inę:

Metrn kыz kыk versęk da zыn.

41. Kыmъ sančimetr metrn? Metrn das deсımetr,
a vыd deсımetrn das sančimetr. Siz-kę:

Metrn 10 deсımetr, ęivę 100 sančimetr.

42. Bumaga vыvsa deсımetrjastę juklę sančimetrjas vы-
lę da ыddęj — proveritęj, zvыls-ę metrn 100 sančimetr.

43. Őurs metr suęę kilometrән.

1 kilometrn 1000 metr

Kilometr ęuna zęrdzık verstъ.

Verstъ 500 sыv (sazeң), a kilometrn 469 sыv.

Kilometr 31 sыvjæn zęrd verstъ.

44. Vištaləj, kueəm merajasən koknidzyk artavnʹ:

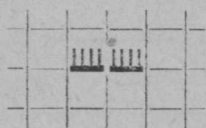
vazjasnas,	aʹi metričeskəjən
1 arsybn 16 versək	1 deśmetryn 10 saŋtimetr
1 syvjbn (saz.) 3 arsybn	1 metryn 10 deśmetr, liva 100 saŋtimetr
1 verstybn 500 syv (saz.)	1 kilometryn 1.000 metr.

Tədəmʹs metričeskəj merajasən artavnʹ koknidzyk: vʹd meraməd meraʹs ʹzyd liva ičət pry toʹko 10 pəv, 100 pəv.

Kueəm mera stəčzyk?

Posŋi meraən merajtəm stəčzyk loə. Saŋtimetr ičətzyk versəkʹs, Siz-kə inə saŋtimetrən pozə merajtʹn stəčzyka versəkən dorʹs.

45. Em saŋtimetrʹs-na posŋi metričeskəj merajas—saŋtimetr dasəd jukəns.

5-d ŋerpas

Vəčəj sijəs ašnd. Vojdər saŋtimetr-sə sərialəj. Sešša vʹd zybn, vura vizədəmən, zev još karandasən jukəj vit pelə.

Artmasnʹ tijan saŋtimetr dasəd jukəjas. Tədəmʹs, zik stəč torjas tijan oz loʹnʹ, no pry-zə-ŋin tədčana, kueəm posŋi merajas saŋtimetr dasəd jukən.

Saŋtimetr dasəd jukən sušə millimetrən.

46. Metryn 100 saŋtimetr; vʹd saŋtimetrʹn 10 millimetr. Siz-kə, metryn 1000 millimetr.

47. Əni mi vermam giznʹ metričeskəj mera tablica so kʹbzʹi:

1 saŋtimetrʹn 10 millimetr.

1 deśimetrʹn 10 saŋtimetr, liva 100 millimetr.

1 metryn 10 deśmetr, liva 100 saŋtimetr, liva 1000 millimetr.

1 kilometryn 1000 metr.

Метрическəј меражас рьрзьк зєндэдэмэн пасжəнь.

ТҮҮг нимјас

Зєндэдэмэн
гизэм

kilometr	km
metr	m
десьметр	дm
сантиметр	см
миллиметр	мм

Зєндə мєрə ним гизэм вэгьн цут (точка) юз пуктысь.

48. Зєндə гизэмэн кузта-пəштə меражтан метрическəј меражас тавлица со кувєми лə:

- 1 см = 10 мм
- 1 дm = 10 см = 100 мм
- 1 м = 10 дm = 100 см = 1000 мм
- 1 км = 100 м

Гизəј тəјə тавлицасə асланьд тетрадјасə.

- 49. Кьмын сантиметр 1 метрэн?
- 50. Кьмын дециметр 1 метрэн?
- 51. Кьмын миллиметр 1 метрэн?
- 52. Кьмын миллиметр 1 сантиметрэн?
- 53. Кьмын миллиметр 1 дециметрэн?
- 54. Кьмын сантиметр 2 м 1дm 1 см? 2 м 2 дm 2 см?
- 55. Кьмын метр 3 километрэн? 3 км 125 м? 7 км 777 м?
- 56. Јукəј вумагаьс вəчэм метр дециметрјас да сантиметрјас вьлэ; меражтəј сижэн кузта-пəштасə нигальс, рьзанльс, велəдчан зьрльс, асланьд керкальс.
- 57. Мурталəј асьньд туса кузта, морəs пəштə.
- 58. Мурталəј кузта, пəштə да кьзја кирпицьс.
- 59. Арталəј да гизəј: кьмын метр 4 км 325 метрэн; 4 км 300 м; 4 к 25 м; 4 км 5 м.
Метр льджассə пуктəј еатки вьлэ.
- 60. Мурталəј асланьд вəчэм метрэн арьсн. Кьмын сантиметр арьснас?

1 арьсньн рəстї 71 сантиметр.

Vešitčan merajas

61. Vesa tor nəvigən əni ryr kыланьд килограмм, грамм. Najə vešitčan vyl merajas. Lavkajasyn əni oz-nin əsnь tuv, tuvзын, tuv ուղձд jukən, a əsasнь 100 грамм, 1 килограмм, s. v.

Posni gramməvəj girajas ryr vermasнь loпь şərsьnd. Sijə—ənija vyl vronzəvəj şəmjas: 1 ura, 2 ura, 3 ura, 5 ura.

1 gramm.

2 gramm.

3 gramm.

5 gramm.

6-d şərpas.

62. Pozə oz tajə şəmjas otsəgən vešitнь 8 gramm? 11 gramm? 6 gramm? 10 gramm?

63. Grammjasьş ьздзьк vešitčan mera — kilogramm.

1000 gramm suşə 1 kilogrammən. Sijə nəuna eəzьк кьк da зьн puntьş.

1 puntьн pəştі 410 gramm

64. Къмын грамм килограмм да 500 граммън? Килограмм да 50 граммън? Килограммын да 5 граммън?

65. Къмын килограмм да грамм 5.382 граммън? 5.380 граммън? 5.300 граммън? 7.035 граммън? 12.080 граммън? 48.006 граммън?

66. Килограммъс ьзд веѣтѣан мера — центнер.

100 килограмм суѣ 1 центнерѣн.

67. Къмын центнер 200 килограммын? 500 килограммын? 800 килограммын? 700 килограммын? 900 килограммын?

68. Къмын килограмм 7 центнер да 25 килограммын? 3 центнер да 30 килограммын? 3 центнер да 3 килограммын?

69. Къмын центнер 1.000 килограммын?

70. Центнеръс ьзд веѣтѣан мера — тонна.

10 центнер, 1.000 килограмм-ѣи, суѣань тоннаѣн.

71. Къмын тонна 20 центнерън? 5.000 центнерън? 2.000 килограммын? 9.000 килограммын? 100 центнерън?

72. Къмын центнер 4 тоннаън? 40 тоннаън? 55 тоннаън? 72 тонна да 8 центнерън? 2 тонна да 3 центнерън?

73. Къмын килограмм 1 тонна 55 килограммын? 5 тонна да 85 килограммын? 5 тонна да 5 килограммын?

74. Къмын pud центнерън?

Сентнерън 6 pud да 4 punt

Арталѣј, къмын pud да punt 10 центнерън.

Тоннаън 10 центнер, ѣивѣ 61 pud

75. Зеңьда метричскәј веҗитчан меражас гизәнь тәзи:

Зеңдәдәмән		
Тыг	җим	гизәм
gram	—	g
kilogramm	—	kg
centner	—	c
tonna	—	t

76. Зеңьда гизәмән веҗитчан метричскәј меражас таблица со куеәм лоә:

$$\begin{aligned}1 \text{ kg} &= 1000 \text{ gr} \\1 \text{ c} &= 100 \text{ kg} \\1 \text{ t} &= 10 \text{ c} = 1000 \text{ kg}\end{aligned}$$

Гизәј тәјә таблицасә тетрадәньд.

77. Арталәј, кымын kg 3.000 gr? 50.000 gr? 2.000 gr? 80.000 gr? 8.000 gr?

78. Вәјиснь кујим партија шу: 2.000 kg, 55.000 kg, да 20 c. Кымын tonna шу вәли вьд партијаьн?

79. Кымын centner лоә 100 kg? 300 kg? 3.000 kg? 70.000 kg? 95.200 kg? 9.500 kg?

80. Кымын tonna да centner 255 centnerьн? 15 c? 155 c? 105 c?

81. Кымын gramm 5 kg? 238 kg? 3 kg? да 200 gr? 3 kg да 38 g?

82. Кодногән роҗә стәҗзьяка веҗитчьнь: vaznogән, али метричскәј меражасән?

1 puntьн 95 зәләтнйк, а grammьс рәсти 410.

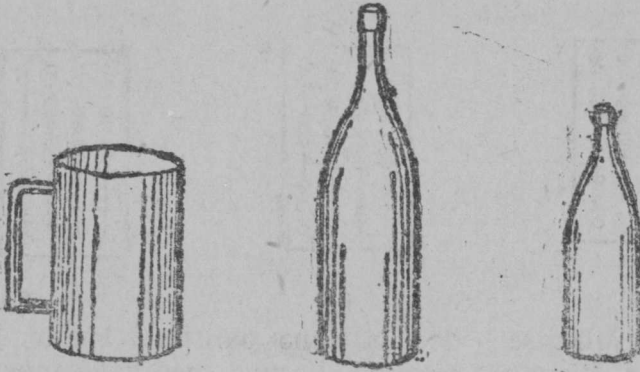
Код мәрәаб-нә иҗәтзьяк: зәләтнйкьс, али grammьс? Тәдәмьс, gramm иҗәтзьяк. Сиз-кә инә, grammән роҗә веҗитнь стәҗзьяка зәләтнйкән дорьс.

Кизертор веҗитан меражас

83. Јәв, вьј, караҗин да мукәд кизертор веҗитәнъ литрән.

Vedraьн рәсти 12 литр

Litrn pəsti butylkaən zɔnjən

7-d şerpas. Litr = butylka da zɔn.

SODTALƏM (SLOZƏNİJE)

84. Krestənin çukərtis əti mi vılyş 5 centner nəq, məd mi vılyş 4 centner nəq, kojməd mi vılyş 2 centner nəq. Stavşə sijə çukərtis 11 centner nəq. Artaligas mi „sodtalim nəq çukərtəmsə, kızı suasny — vəçim sodtaləm (сложение).

Mi-kə eşkə tajəs gizəmən artalim, gizim eşkə so kızı:

$$5 \text{ c} + 4 \text{ c} + 2 \text{ c} = 11 \text{ c.}$$

Krest + (sodtalan pas) petkədlə, mɔj lɔdjassə kolə ət-ləavnɔ, sodtɔnɔ məda-məd dinas. Lɔddigas krest pɔd-dıys sualəny da, + pɔddi — ləə. Siz, kujim mi vılyş nəq voştəm jılyş gizəd kolə lɔddɔnɔ tazi:

$$5 \text{ c} + 4 \text{ c} + 2 \text{ c} = 11 \text{ centner.}$$

(da) (da) (ləə)

MƏVPALƏMƏN DA EƏTKİƏN SODTALƏM

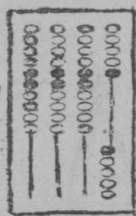
85. Dərəməş mɔntəma 5 sajt, sarkəş 3 sajt. Stavşə mɔntəma 8 sajt.

A kızı artavnɔ eətki vılyn unəə stavşə mɔntəma?

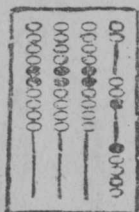
Sajta sutuga vь-
lьš torjadam 5 sajt
(5 mol)

Sь dinə sodtam
jesə 3 sajt
(mol).

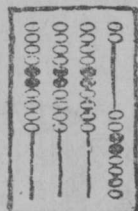
Loə

5

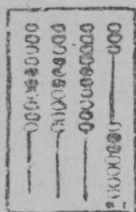
5 + 3 =

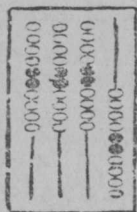
8

86. Kəlxozsa çeləđ əti lunə əktisnь 7 mesək kartupel, məd lunə 3 mesək kartupel. Kьmьn mesək kartupel əktisnь naja kьk lunən?

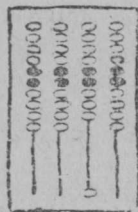
Artalam tajəs eətki vьlьn. Medvozza sutuga vьlə vojđər puktam 7. Sь dinə sodtam 3. Loə 10. A mi tədam, 10 mol pьđđiьs rozə puktьnь 1 mol məd sutuga vьvьšьs. Sizi i və-çam: medvozza sutuga vьvьšьs 10 moləsə vestam, a voštam əti mol məd sutuga vьvьšьs.

7 + 3

7 + 3 = 10

10

87. Tьrtəm vəçkaə kištisnь vojđər 6 vedra va, sešša 4 vedra va. Kьmьn vedra va kištisnь vəçkaə?

Artaləj eətki vьlьn.

88. Əti lunə munisnь vərə ker pərədnь 37 mort, məd lunnas jeseə 3 mort. Kьmьn mort munis vərə?

89. Çoja-voka kьlədisnь ker. Çojьs voštis sьlьš 34 sajt, da vokьs 56 sajt. Kьmьn sajt voštisnь çoja-voka ker kьlədəmьš?

Artaləj eətki vьlьn. 34 dinas vojđər kolə sodtьnь 50-əs, sešša 6-əs.

90. Artaləj vojɔdər məvpaləmən, seşsa prəveritəj ətki vььп.

$50 + 6 =$	$35 + 4 =$	$31 + 6 =$
$8 + 70 =$	$7 + 22 =$	$23 + 5 =$
$40 + 9 =$	$47 + 6 =$	$42 + 4 =$
$7 + 90 =$	$8 + 71 =$	$7 + 31 =$

91. $32 + 5 =$	$43 + 27 =$	$24 + 45 =$
$48 + 51 =$	$56 + 34 =$	$47 + 21 =$
$53 + 25 =$	$48 + 22 =$	$72 + 16 =$
$72 + 26 =$	$35 + 45 =$	$54 + 32 =$

92. Kolxozə əti zorədəş vajisnь 8 dod turun, məd zorədəş 7 dod. Kьмьп dod turun vajisnь kolxozə?

Artaləj ətkiən.

93. Skola təv kezlə zaptəma 4 sьv kьz ru pes da 8 sьv pozəm pes. Kьмьп sьv pes zaptəma stavьs?

94. Kojan vo kolxozьп puktisnь 65 zorəd turun, a tavo 7 zorədəп sььş unььk. Kьмьп zorəd turun puktisnь tavo?

65 dinə sodtьнь 7 kokььdььk so kьzi:

$$65 + 7 = 65 + 5 = 70 + 2 = 72$$

95. Artaləj vojɔdər məvpaləmən, seşsa proveritəj ətki vььп.

$54 + 7 =$	$36 + 18 =$	$45 + 5 =$
$68 + 6 =$	$57 + 29 =$	$68 + 7 =$
$75 + 8 =$	$24 + 38 =$	$84 + 6 =$
$39 + 7 =$	$39 + 46 =$	$98 + 2 =$

Gizaləmən sodtaləm

96. Kolxozьп kьk ekonomija. Əti ekonomijaas 1.653 şen, mədas 2.146 şen. Kьмьп şen kolxozьп?

Puktəj ətki vьlə 1653. Sodtəj sь dinə 2446.

Sətki vььп artaligən mi teçim jediңicajas jediңicajas-kəd, dasjas dasjaskəd, şojas şojaskəd, s. v. Gizaləmən artaligən ьdjasьs gizşəпь əti niңicajas ətveštə: jediңicajas jedi-

ņica ulā, dasjas das ulā, šojas šo ulā. Sodontavņ zavoditāņ
veškēdladorsa pomšāņs -- jēdīņicajassāņ.

$$\begin{array}{r} + 1.653 \text{ (sodtas)} \\ + 2.146 \text{ (sodtas)} \\ \hline 3.799 \text{ (summa)} \end{array}$$

97. Artalāj unāē loē:

$$\begin{array}{ll} 4.365 + 3.234 = & 3.586 + 4.312 = \\ 5.271 + 2.526 = & 8.435 + 1.264 = \\ 3.427 + 5.362 = & 4.384 + 2.413 = \\ 2.532 + 3.427 = & 3.481 + 5.318 = \end{array}$$

98. Ēti voē komi kējššjas vuzalisņ 4.048 ruč ku, mēd
vonas 1.731 ruč ku. Kēmn ruč ku najē vuzalisņ kēk voēn?

Artalāj vojđēr eātki vėlē puktēmān, sešša gizēmān.

99. 1928-29 voēn Komi oblaštš petkādēma vēr 1.799
šurs kubometr. 1929-30 voēn petkādēsņ 2.098 šurs kubo-
metr. Kēmn šurs kubometr vēr petkādēma kēk voēn?

$$\begin{array}{r} 11 \\ + 1799 \\ + 2098 \\ \hline 3897 \text{ km.} \end{array}$$

Vizēdlāj burzka kēzi gizēmān resitēma tajē zadačasē.
9 da 8 loē 17, mēdnogēn-kē sunē: 1 das da šizim jēdīņica.
Šizimsē gizam jēdīņicajas ulas, a 1 dassē sodtam dasjas dinē.
(Mēd sijē oz vun, gizam sijēs dasjas vėlas).

9 das da 9 das loē 18 das, da jeseē 1 das (jēdīņicajas
ētlaalēmš-taj artmēlis), -- loē 19 das. 19 dasas ēti šo da
9 das. 9 dassē gizam dasjac ulas, a 1 šosē sodtam šo-
jas dinē.

Šizimšo da ēti šo loas 8 šo.

1 šurs da 2 šurs loas 3 šurs.

Gizəməñ artaləj unəə loas, summasə prəveritəj ətki vьььñ.

100.	+ 275	+ 364	+ 327	+ 349	+ 473	+ 329
	+ 418	+ 429	+ 453	+ 526	+ 218	+ 435
	?	?	?	?	?	?
	+ 375	+ 572	+ 437	+ 584	+ 295	+ 359
	+ 184	+ 147	+ 276	+ 386	+ 458	+ 287
	?	?	?	?	?	?

101. Vitvoşa plan şerti gosudarstvo suəma şetnь şəm vizmuuz kьpədəm vьlə:

1928-29	voьñ	—	628	millon	sajt
1929-30	"	—	969	"	"
1930-31	"	—	1255	"	"
1931-32	"	—	1539	"	"
1932-33	"	—	1847	"	"

Zvьlvьlə-kə 1931 voьñ şiktsa ovməs kьpədəm vьlə vəli şetəma 3600 millon sajt. 1932 voə suəma şetnь 4300 millon sajt.

Artaləj unə-ə loə soddəma şəm vərja kьk vonas.]

102. Artaləj gizəməñ.

4356 + 2537 =	4365 + 3289
3627 + 4292 =	5729 + 2647
5436 + 2931 =	3678 + 4356
4781 + 5136 =	5482 + 3518

Vəçəj taje soddələmsə ətkiəñ.

Şətkinas kodnog ləşbdəyk soddavnь: vojdər jediñicajassə, aji vojdər gьrəşjassə (şojas, şursjas, s. v.)?

103. Artaləj vojdər ətkiəñ, seşsa gizəməñ.

3427 + 5362 =	2485 + 3278 =
4386 + 2418 =	3586 + 2832 =
5362 + 3436 =	4975 + 1568 =
8134 + 1754 =	5873 + 2495 =

104. 1928-29 воьп СССР-ьп вэҗәма 1.440 җурҗ тонна мувьнҗәдан, а 1929-30 воьп 3.806 җурҗ тонна. Кьмын җурҗ тонна му вьнҗәдан вэҗәма кьк воьп?

$$\begin{array}{r}
 + 1.440 \\
 + 3.806 \\
 \hline
 5.246
 \end{array}
 \begin{array}{l}
 \text{Gizej tajəs aslanьd tetradə. Vizədləj} \\
 \text{vurьzьka unaə loə 0+6, da 4+0} \\
 \text{җурҗ тонна.}
 \end{array}$$

105. Vər kьlədнь maj 1 lunəz medaləma 750 muzeina da 236 пьввава. Nəsta koļi medavnь 4.550 mortəs. Кьмын кьлədҗьҗ kolə stav lezəm vərsə kьlədнь?

106. Artaləj vojдər ətkiən, seҗša gizəmən:

$$\begin{array}{r}
 3562 + 5528 = \\
 4975 + 3456 = \\
 7289 + 1711 =
 \end{array}
 \begin{array}{r}
 2496 + 5707 = \\
 3987 + 5435 = \\
 4976 + 2024 =
 \end{array}$$

107. Torjən olьҗ kreҗtaninlən voəma 1 gektarьҗ 320 kilogramm zuavtəm savdi, а kolhozьп вьд gektarьҗ 199 kilogrammən unьzьk сььҗ. Кьмын kilogramm zuavtəm savdi voəma kolhozьп вьд gektarьҗ?

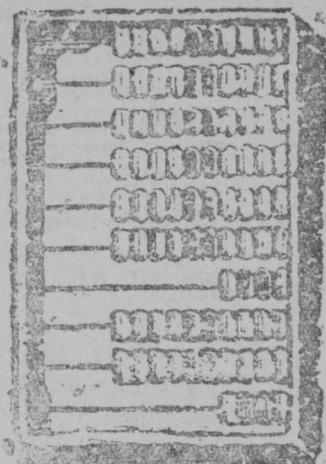
108. Rajispolkom nəvəma skola vьlə strəitҗan maҗerial 25.827 sajt don. Maҗerial vajəməs suvtəma 620 s. Skolasə roməz vəҗədəməs suvtəma 1.075 sajt. Unaə suvtəma skola vəҗəməs?

Ғәм ьдҗас sodtaləm

109. Sajta sutugajas kьnzі jeseə kьk sutuga em: əti sutuga vьvsa molьjasnas ьдdəнь urjas (копейка), mədnas — grivenikjas.

Artavnь urjas da sajtjas ətkiən zev kokni: kor med- ьlьssa sutuga ьlьlas əkmas das mol, mədnogən-kə — 10 ur, sijə molьjassə vər vestəнь, vezəнь 1 molлən məd sutuga vь- ьlьҗ (1 grivenik). Kor məd sutuga vьlьlas 10 mol əkmas, seki sijəs vezəнь 1 molлən kojməd sutuga vьlьҗ (1 sajt), s. v.

- 10-d sutuga vьььп şo şurs s.
 9 " " " das " "
 8 " " " şurs sajtjas.
 7 " " " şo "
 6 " " " das "
 5 " " " sajtjas.
 4 " " " "
 3 " " " das-urjas (gr).
 2 " " " urjas.
 1 " " " "

8-əd şerpas

Gizəməñ sajtjas da urjas soddaligəñ kolə gizavnь urjas urjas ulə, sajtjas sajtjas ulə, s. v.

110. Artaləj eətkiəñ da gizəməñ:

$$\begin{array}{r} + 448 \text{ s. } 56 \text{ ur} \\ + 1263 \text{ s. } 55 \text{ ur} \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 1263 \text{ s. } 55 \text{ ur} \\ + 448 \text{ s. } 56 \text{ ur} \\ \hline " \end{array}$$

Ətmənda loə oz kьknap summaьs?

111. Kovmas-kə soddavnь seeəm lədjyas, kəni səmьñ sajtjas da urjas, a das urjasьs (griveñnikjasьs) avuəş, seki das urjas pьddiьs puktəñь noļjas (0):

$$\begin{array}{r} + 45 \text{ sajt } 3 \text{ ur} \\ + 198 \text{ sajt } 7 \text{ ur} \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 45 \text{ sajt } 03 \text{ ur} \\ + 198 \text{ sajt } 07 \text{ ur} \\ \hline ? \end{array}$$

112. Şəm çəzan kassaə me puktьli şəm noļ pərjə: 75 s. da 20 ur, 115 s. 15 ur, 14 s. da 5 ur, da 125 s.

Prəçənt tajə şəm vьlə kajis 12 sajt da 7 ur. Artaləj, una-ə loi menam şəm niğa vьььп prəçəntnas i vьdəñ?

Soddaləj tajə lədjassaə vojđər eətkiəñ, seşsa gizəməñ.

113. Kooperatīv vuzalis tavar oktabršan janvar tēļsəz 12.048 sajт da 58 ur don, janvaršan apriləz — 7.900 s. da 5 ur don, aprilšan junəz — 18.540 sajт da 13 ur don, da avgustšan oktabrəz — 20.578 sajт da 2 ur don.

Artaləj gizəmən, una-ə don tavar kooperatīv vuzalis vo çəzən?

Prəveritəj summasə ətkiən.

ÇINTALƏM (ВЫЧИТАНИЕ)

114. Lavkaş me nəvi 12 ur don nən, a kassaas şeti 15 ur. Una-ə zdaça menny şetasn?

Вьдən suasn, 15 urş-pə kolə çintьn 12 ur. Qoşasь (3 ur) sdaças i loə.

Gizəmən-kə tajəs vəçnь, loə so kьzi:

$$15 \text{ ur} - 12 \text{ ur} = 3 \text{ ur.}$$

Çintalan pasən loə —, suşə minusən

Tajə çintəm lьdçьşə so kьzi:

15 urş çintam 12 ur, kolə 3 ur.

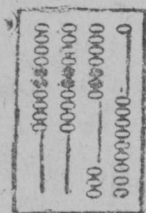
Льдçəj, mьj gizəma:

$$87 \text{ s.} - 15 \text{ s.} = 72 \text{ sajт.}$$

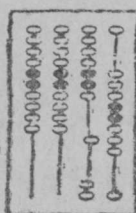
$$47 \text{ m} - 25 \text{ m} = 22 \text{ metr}$$

Məvpaləmən da ətkiən çintaləm

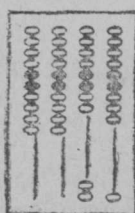
115. Ətkiən çintaləm zavoditçьşə gьrьş lьdjassən. Suam, kolə çintьn 30 şajtьş 18 sajт. Vojdər 39-ьş çintam 1 das, seşşə 8 jediņica. Kolə 21.

39 s.

39 s. — 18

21 s.

116. Torja ovmäsa kreŝtaninľ tavo vľä puktľisnľ vot 29 sajť. Vľľš vidlaläm väryn 13 sajť čintisnľ. Una-ä sajť vot kolä sľľ mľntľnľ?

117. Pervoj pjačiletka romašig kezlä (1932-33 voľn) suäma vëli perjľnľ izsom SSSR-yn 75 millon tonna. 17-äd partkonferencija suis 1932 voľn-ñin vajädnľ izsom perjäm 90 millon tonnaöz. Artaläj, kľmľn millon tonna izsom suäma unzľk perjľnľ vitvoša plan űerti?

118. Artaläj vojďär mävpalämän, sešša praveritäj eätkiän:

$$\begin{array}{cccc} 18-9= & 25-4= & 48-4= & 67-1= \\ 12-1= & 37-3= & 59-5= & 94-2= \end{array}$$

Koľasjassä tädmalad-da, koľasjas dinas sodtaläj čintan ľdjjassä, — kueäm ľdjas artmasnľ?

Siz-kä inä kľzi praveritň, koľasľs ľučki artaläma aľi avu? (Sodtämän).

119. Tëvar ñäväma 6 sajť don, a kassä űetäma 20 sajť. Kľzi artavnľ eätkiän, una-ä kolä zďača űetnľ?

6 sajť sľvľtnľ ulľssa sutuga vľľš ogä vermäj, kus sijä-da. Poűñädam äči das sajť (čintam äči mol mäď sutuga vľľš), puktam sijäs 10 molľän ulľsa sutuga vľlas. Əni 10 molľš 6 mol kokñia sľvľtam.

Sďača kolä űetnľ 14 sajť.

Kľzi praveritň, zvľľ-ä sľmda? (Sodtämän).

120. Artaläj mävpalämän, praveritäj eätkiän, ľučki-ä koľasjassä tädmaläma.

$$\begin{array}{cccc} 50-8= & 80-7= & 30-9= & 60-5= \\ 90-1= & 40-9= & 70-2= & 10-3= \end{array}$$

121. Vitvoša plan űerti Vojnľv krajľn 1932-33 voä kolä vëli vär zagotovitň 23 millon kubometr, a 1931 voľn-ñin loi zagotovitäma 35 million kubometr. Kľmľn kubometr vär 1931 voľn loi zagotovitäma unzľk vitvoša plan űerti mľjda koli 1932-33 voä?

Vizädläj, kľzi kokñďzľk 35-ľš čintľnľ 23.

$$35-23=35-20-3=12$$

122. 1927-28 воьн вѣли вузэс граджэр пуктас 49 миллион центнер. 1932-33 воьн, арталѣма, лоас сижэ 75 миллион центнер. Къмын миллион центнер вузэс пуктас кодас вит во мѣшти?

Визѣдлѣй къзи кокңидзѣк 75-ѣш ҫинтѣнь 49.

$$75 - 49 = 75 - 40 - 5 - 4 = 30 - 5 = 26$$

Вѣҫэҗ тажэ узсэ еѣтки вѣльн.

123.	34 - 7 =	124.	54 - 28 =	125.	84 - 69 =
	56 - 8 =		54 - 36 =		84 - 15 =
	83 - 6 =		94 - 49 =		91 - 35 =
	64 - 9 =		94 - 45 =		91 - 46 =

126. Қад љддѣнь воҗса 12 ҫасшаң, мѣдногѣн-кѣ — воҗсѣркадшаң.

Ѧти воҗсѣршаң мѣд воҗсѣрѣз кадѣс сушэ суткиѣн. Воҗсѣршаң лунсѣрѣз 12 ҫас; лунсѣршаң воҗсѣрѣз вара 12 ҫас. Сиз-кѣ, къмын ҫас суткиас?

127. Кѣрттуҗјас вѣльн, поста вѣльн, телеграф вѣльн воҗсѣршаң лунсѣрѣз кадсѣ љддѣнь къзи вѣдлаьн: 1 ҫас, 2 ҫас, 3 ҫас, s. v. Лунсѣршаң (12 ҫасшаң) воҗэ најѣ љддѣнь со къзи: 13 ҫас, 14 ҫас, s. v. Къмын ҫас лоѣ поста ногѣн 11 ҫасын воҗьн? 12 ҫасын воҗьн?

128. Роҗезд муна лунсѣрвѣргѣн 3 ҫас да 35 минутѣ. Къмын ҫас сижэ лоѣ кѣрттуҗьвса кад љддѣм ногѣн?

129. Лѣшѣдѣҗ поста ногѣн: 2 ҫас воҗсѣрвѣргѣн, асҗа 10 ҫас, 4 ҫас лунсѣрвѣргѣн, ҫасѣнзѣнҗѣн лунсѣрвѣргѣн, рѣтҗа 7 ҫас да 25 минут, воҗја 11 ҫас да зьн.

130. Қъзи тажэ урҫитѣм кадҗассѣ миҗан ногѣн сунь: 22 ҫас да 10 минут, 16 ҫас да 15 минут, 14 ҫас, 19 ҫас да 21 минут, 23 ҫас да 45 минут?

131. Совнарком дѣкрет куза 1918-д воша феврал 1 луншаң ми рондим кадсѣ вѣлногѣн љддѣнь. Дѣкретѣзѣс миҗан калѣндарным вѣли коҗѣма вѣрѣ 13 тун вѣлѣ. Арталѣҗ кор вѣлѣма ваь ногѣн Октяврскѣҗ револуҫиҗа, вѣл ногнас-кѣ ми сижѣс празнуҗтам поҗавр 7-д лунѣ. Октявр тѣльшѣн 31 лун.

132. Данѣ шиктѣн 3 вѣзаьн му узалигѣн кошкѣмульн вѣлт 93 гектар му. Колхозѣ рьрѣм вѣргѣн, унавезаѣн му-

sə pondisn̄ь uzavn̄ь da koškəm pləsead̄s çin̄ь 74 gektar v̄lə. B̄zd-ə mu pləsead̄ koļi koškəmulə unavezaən mu uzaligən?

133. Muvizuzalan artel koštis 34 ga ŋur. Set̄s 19 ga torjədisn̄ь viz v̄lə, 5 ga kəzisin̄ь vika sora zərjən, a koļəm pləsead̄ v̄las kəzisin̄ь turun. K̄m̄n gektar v̄lə kəzisin̄ь turun?

134. „Jugər“ kommunān 96 šoj̄s. Na r̄ek̄n 26 mort̄s uzavn̄ь verm̄təm̄jas. K̄m̄n uzavn̄ь verm̄s mort̄ kommunān?

135. Grezdsa kreštānāl̄ v̄li puk̄tləmaəš vot 885 s. Sešša gəl̄jassə mezdəmaəš v̄ot̄s̄s da sijə çinəma 272 saj̄t v̄lə. B̄zd-ə vot koļəma grezdsa kreštāna v̄l̄n̄?

Artaləm v̄aras pr̄əverit̄ej çintəmsə sodtəmən. (Vernə-kə v̄əçəma, summās loə 885).

Gizəmən çintaləm

136. Vitvoša plan šert̄i¹⁾ ŋaŋ vəd̄itəm vōs̄-v̄oə kutas sodn̄ь. Tajə tab̄licā̄s petkədlə SSSR-̄n ŋaŋ voəm sodəm (miļlon cent̄nerən).

1928-29 v.	1929-30 v.	1930-31 v.	1931-32 v.	1932-33 v.
735	814	885	961	1.058

Artaləj, k̄m̄n miļlon cent̄ner ŋaŋ voas un̄z̄k 1930-31-d vōn vozza vo šert̄īs.

Artavn̄ь kolə çintəmən. Vəçej sijəs Gizəmən. gizn̄ь kolə so k̄zi:

— 885 (çintan)	jed̄nicajas jed̄nicajas ulə, dasjas dasjas ulə,
— 814 (çint̄s̄)	šojas šojas ulə. Çintavn̄ь zavod̄itən̄ь jed̄i-
— 71 (koļas)	ñicajassan. 5-̄s̄ çintam 4-̄s̄ — kolə 1 jed̄i-
	ñica. Gizam sijəs viz ulas jed̄nicajas veštə.

8 das̄s̄ çintam 1 das — kolə 7 das. Sijəs v̄ara gizam viz ulə, dasjas veštə. Sešša 8 šoj̄s çintam 8 šo — ñemtor oz koļ. Siz-kə: 885 — 814 = 71.

71 miļlon ñent̄ner ŋaŋ, artaləma, voas un̄z̄k 1930-31-d vōn vozza vo šert̄īs.

Tazi-zə artaləj, unaən-ə una ŋaŋ voas 1930-31-d vōn 1928-29-d vo šert̄i?

1) Vitvoša plan loə t̄rtəma ñoļ voən i s̄ь ponda v̄er̄ja vojass̄n cent̄ner l̄d̄ una sodis taçəm indəd šert̄i.

137. Unavezaen mu uzaləmən kolhoz boštis aslas mu plastş 969 kr. şu, a torjən uzalş kreštana, kujim vezaen mu uzaləmən sьzda-zə plastş boštisnь səmьn 704 kg şu. Кьмьн kg şu kolhoz unьk boštis torja kreštana şerti?

$$\begin{array}{r} 966 \\ - 704 \\ \hline 262 \end{array} \quad \text{Mьj vəsna dasjas ulьn kolhasas gizəma 6? kg}$$

Artaləj tajə çintəmsə eətkiən.

138. Pesitəj tajə primerjassə eətkiən i gizəmən, Bərvь-las proveritəj çintəmsə sodtəmən.

594 - 362 =	574 - 450 =	765 - 340 =
876 - 563 =	857 - 306 =	983 - 540 =
978 - 827 =	753 - 400 =	538 - 204 =
743 - 432 =	937 - 630 =	380 - 250 =
856 - 506 =	876 - 370 =	908 - 504 =

139. Vitvoşa plan şerti voşş voə məs lьd pondas sodnь, sodas eəe i jəv, 1928-29-d voьn stav məsьs şetis 319 millon centnər jəv, a 1932-33 voьn artaləma, jəls loə 424 millon centnər. Кьмьн millon centnər sodas vit voən?

$$\begin{array}{r} 424 \\ - 319 \\ \hline 105 \end{array} \quad \text{Nołş əkmьsəs oz poz çintьnь. Boştam çintanьş (424) 1 das, boştəmsə pasjam çutən. Das da 4 Jedinica — loas 14 jedinica. 14-ьş çintam 9əs — kolə 5. Gizam sijəs viz ulə jedinicajas veštə. Çintanьn mijan kolı 1 das. 1 dasьş çintam 1 das — nemtor oz kol. Dasjas veštə viz ulə gizam 0 (not). 4 şoşş çintam 3 şo — kolə 1 şo. Gizam sijəs viz ulə şojas veštə.$$

Vit voən jəv sodas, artaləmaəş, 105 mil. centnər.

140. Kartupeł vədītəm vitvoşa plan şerti voşş voə-zə pondas sodnь. 1928-29-d voьn SSSR paštəyn boštəma 411 millon centnər kartupeł, a 1932-33-d voьn artaləma boštən 670 millon centnər kartupeł. Кьмьн millon centnər kartupeł sodə vit voən?

— 670
— 411

259 с. к.

Çinanьн jedinica mestaьн qinam
ави—0 (но!). Сыьш 1 jedinica çintьнь
он vermь, loə वोштнь 1 das da ver-
gədnь sijəš jedinicajasə. Dasьш çintam

1 jedinica — kolə 9 jedinica.

Мьш petkədlə 7 vьlas çutьш?

141. Kreštənin Pavlovь dogovor kuza sabdi kəzəm
vьlə řetisнь vozьvьv 60 sajt řəm. Pavlov bьdtis sabdi da
dogovor kuza kuđelən sdajtis sijə 400 sajt don. Una-ə řəm
jesəə वोштis Pavlov?

Artaləj eətkiən. Məd sutuga vьlьш 60 sajt on vermь
сьвьтнь. वोшtam 1 řo da bergədam sijəš dasjasə — məd su-
tuga vьlas 10 moļ puktam. Əni 60 sajtə kokni loə сьвьтнь.

142. Artaləj eətkiən:

100—80= 300—40= 700—60= 800—80=
100—20= 300—70= 900—90= 500—30=

Prəveritəj çintəmsə sodtəmən.

143. Jəv fermalən lьdprasjas əti məs jьlьш.

Vo	Кьмьн lun lьštəma	Vogəğəřša jəv (kilo- grammən)	VOGƏGƏŘŠA VERDAS		
			Ko turun da izas	Vьna kəğьm (zьmk, qa, m. t.	Vez turun
1928-29	293	2.031	2.300	340	600
1929-30	306	2.350	2.004	476	507

Мьш vəсна məslən jəlьш sodəma məd vonas?

Artaləj, kьмьн kilogramm kos turun da izas kəğьm
çintəmaəš.

— 2.300
— 2.004
“ 296 kg.

Çintanьн jedinicajas aviəš. Kolə वोштнь 1
das, a dasjasьш aviəš-zə. वोшtam 1 řo (med
oz vun वोштəмьш, řo vьlas puktam çut). Ber-
gədam sijəš dasjasə—loə 10 das. Əni वोшtam 1

das (das vьlas puktam çut), bergədam sijəs jədinicajasə da zavoditam çintavнь, кьзи vozьн çintalim.

Artaləj, кьмын kilogramm sodtəmaəş vьна кəгьм?
Кьмын kilogramm sodtəmaəş vez turun?

144.	350 — 127 =	145.	603 — 351 =	146.	600 — 389 =
	480 — 549 =		409 — 263 =		700 — 423 =
	730 — 452 =		908 — 479 =		900 — 709 =

147.	1.000 — 287 =	148.	4.325 — 3.792 =
	1.000 — 763 =		5.693 — 3.849 =
	1.000 — 579 =		7.346 — 4.789 =
	1.000 — 496 =		9.263 — 5.785 =

149.	8.241 — 5.030 =	150.	5.030 — 3.518 =
	4.842 — 2.981 =		9.005 — 7.363 =
	7.957 — 6.098 =		5.007 — 4.958 =
	6.666 — 2.888 =		7.000 — 3.967 =

151. V. I. Çeņin kulis 1924-d voşə janvar 21-d lunə, Кьмын vo, təlyş da lun koļi V. I. Çeņin kuləmşən?

152. Oktabrsa revolucija vəli 1917-d voşə oktabr 25-d lunə (vaz şerţi). Кьмын vo, təlyş da lun koļi Oktabrsa revolucijaşən talunəş? Kor tьras 25 vo Oktabrsa revolucijaly?

153. Viznu uzalan artəllən vonas pıxodьs vələma 21.036 sajt, rəşhodьs — 15.244 sajt. Una-ə varьs sьly voləma?

...	
— 21036	Кьзи gizəma lьdjasьs mədəməd ulas?
— 15344	Мьjla puktəma çutjas çinanьн şo da şurs-
— 5692 s.	jas vьlas?
	Prəveritəj çintəmsə çintəmən-zə.

Кьeəm koļas loə, çintəmsə-kə vernə vəçəma?

Jesə kьzi pozə prəveritнь vernə-ə çintəmsə vəçəma?
(Sodtəmən).

SODTALIGƏN DA ÇINTALIGƏN MƏVPALƏMƏN DA EƏTKI VƏLYN ARTALƏM KOKNƏDƏM

Sodtalogən lədjəs gəgrəstəm

154. Jagvəv şiktən oləny 87 muzeina da 98 pəvəvəvə. Kəmyən muzeina da pəvəvəvəvə Jagvəv şiktən?

Tədəmş, tani artaləm teçny koknədzək so kəzi: 98 pəddi voştny 100; $87 + 100 = 187$. Mi sodtəlim 2 jedinəca, a əni nəjəs vər səvətam—koləş 185. Siz-kə inə Jagvəv şiktən 185 muzeina da pəvəvəvəvə.

Eətkiən təjəs artaləny sizizə

Resitam jeseə əti zədəca.

155. Me məniti 55 ur sakarəş da 89 ur pəzəş. Una-ə şəm me vizi?

Medym koknədnə artaləm, 89-sə gəgrəstəm, sə pəddi voştəm 90. Vəcam sodtəm:

$$55 \text{ ur} + 90 \text{ ur} = 145 \text{ ur.}$$

Gəgrəstigən sodtəlim jedinəca. Əni sijəs vər çintəm, kolə 144. Siz-kə inə me vizi 1 s. da 44 ur şəm.

Artaləj təjəs eətkiən.

156. Artaləj eətkiən lədjəsə gəgrəstəmən:

$$3.275 + 1.999 + 88 =$$

$$12.147 + 1.099 + 197 =$$

$$1.317 + 1.298 + 9 =$$

$$17.308 + 896 + 9.900 =$$

Кəзи çinan da çintəş vezəməş vezşə koləş

157. Me nəvəşi 15 sajt don. Kassaas məniti 20 sajt, 5 sajt zədəca şetisny.

Me-kə eşkə şeti kassaas 10 sajtən unzək, unaən-ə unzək sdəca mənym şetisny?

Kueəm ləd təjə kək zədəcaas çinanəş? çintəşəş? koləşəş? Məj tani kəkənən zədəcaas ez vezşəş? Məj vezşic? Kəzi vezşis — çinis əli sodis, i məjla vezşis?

158. Mə kəsji nəvny 15 sajta tor: Şeti kassaə 20 sajt. Una-ə zədəca mənym kolə vəli voştny? Duməsti da vurzək tor vošti, vozza vərjəm torşəş 3 sajtən donəzəkəs. Una-ə zədəca mənym şetasny 20 sajtəş?

Везісінь-ә тани çinan? çintьş? *kołas? Мьлкә-кә везісі, мьла везісі? Күеәм льд коли везьштәг?

159. 15 sajta tor pьddi me пәви 25 sajta tor. 20 sajт pьddi me şeti 30 sajт, çini ali sodi zdaça, ali ez vezşь sişә?

160. Тајә primerjas vьльş mi adzam, мьј çinan, çintьş da kołas kostьп em şurtәs (связь). Sodontam-kә çinan льд, сьмьнда vьлә-zә sodas kołas.

Sodontam-kә çintьş льд, sodontam мьнда-zә çinә kołas.

Vezşas oz kołas, әтрьрјә әтмьда vьлә-kә çintam livә sodontam çinan da çintьş льдјas?

Кьзі роzә гәгрәстнь льдјas çintaligән

161. Çintәј 195 - 58 = ?

Әтинog artalәм. Гәгрәстам çinansә: 195 pьddi voştam 200. Çintam. Loә: 200 - 58 = 142. Mi sodontim çinansә 5 jedиnica vьлә, sьvәsna kołas sodi 5 jedиnica vьлә. Çintam sişәs. 142 - 5 = 137.

Mәdnog artalәм. Гәгрәстам çintьşsә. 58 pьddi voştam 60-әs. Çintam. loә: 195 - 60 = 135. Mi sodontьlim çintansә 2 jedиnica vьлә, sь vәsna kołas 2 jedиnica vьлә eea loi. Bәr sişә 2 jedиnicasә sodontam, loә 137.

Еәtkиән artaligән льдјassә pьr-zә роzә гәгрәstavнь. Сәмьп вәrvьлас oz kov torкşьпнь kołasә luçki læşәdnь - çintьпнь livә sodontьпнь sь dinә kolan льд.

162. Çintәј еәtkи vьльп: 15 s. - 8 s. = ?

8 sajт pьddi роzә çintьпнь 10., сәмьп вәrvьлас, kołas dinas, kolә sodontьпнь 2 sajт. Loә 7 sajт.

163. Artalәј giztag (мәvpalәмән) льдјas гәгрәstәмән:

$61 - 39 = ?$

$74 - 28 = ?$

$632 - 405 = ?$

$76 - 18 = ?$

$78 - 29 = ?$

$842 - 629 = ?$

$94 - 49 = ?$

$514 - 308 = ?$

$4026 - 1998 = ?$

UNAPASA ЛЬДЈAS ÇINTALӘM DA SODTALӘM

164. Kәlxozә voştisнь иzәп vizmuuzalan masinajas 1.250 sajт don. Мьнтьşпнь kәşьşisнь so kьзі: masina пәvigas

šetnъ 312 sajt, vo mьštі—371 sajt, kыk vo mьštі—250 sajt, kujim vo mьštі stavсә kolassә. Kыmьn sajt loә mьntьnъ kolhozь medvәrja vonas?

165. Әti gektar mиуs voә kolhozь dokod:

kujim vezaән uzaligән	125 sajt da 95 ur				
пәl	"	53	"	95	влә unзьk
vit	"	80	"	95	" " "
šizim	"	153	"	50	" " "
kәkjamьs	"	181	"	15	" " "

Bзд-ә dokod voçtә kolhozь вьd gaыs 4 vezaән uzaligән? 5 vezaән? 7 vezaән? 8 vezaән?

166. Traktorән gektar mu gәрәм әti kommunaьn sulalә 5 sajt da 50 ur. Vәlән gәрәм 1 ga mu torja kreštanalән sijә intasьn sulalә 11 sajt. Kыmьn sajt vlә torja kreštaninlән gektar mu gәрәмьs suvtә donazьk kommunaьn šerti.

167. Vәр dokod vitvoša plan šerti (million sajtән).

Respublikajas	1927-28 vo	1932-33 vo
RSFSR	186	409
USSR	28	33
BSSR	26	37
KSFSR	6	10

Artalәj, kыmьn million sajt vlә unзьk dokod pondas vonь вьd respublikaьn 1932-33 vonь 1927-28 vo šerti.

168. Komi oblastьn kolhozjaslән vәli kәza plәsead 1929 vonь—1960 ga, 1930 vonь—6080 ga, 1931 vonь 14710 ga. Artalәj, kыmьn ga vlә sodi kәza plәsead 1931 vonь vozza vo šertiьs? 1929 vo šerti?

169. Artaləj, una-ə sodi kolhoz ləd 1928 voşan 1931 voəz torja respublikajasın.

Intas	1928 voə kol- hoz ləd	1931 voə kol- hoz ləd
RSFSR	21568	167800
BSSP	611	10100
USSR	9734	31600
ZSFSR	586	7800
Turkm. SSR	64	1800
Uzbekskaja SSR	695	10900
Tadzikskaia SSR		

170. 1926-d voşa perepiş şerti Komi ovləştın vələma so mьjda olş:

	Muzçina	Nьvava	Stavьs
Karьn	6.418	6.963	13.381
Şiktjasьn	101 şurs	120 şurs	221 şurs

Artaləj, unaən-ə una nьvava karьn da şiktjasьn muzçinajas şerti?

171. Komi ovləştın kooperacijajasın vələma şlen ləd:

	1923 voьn	1931 voьn
Şiktsa olşjas	8725 mort	91431 mort
Сь рьекьн nьvava	300 "	16000 "
Karьsa olşjas	1672 "	10726 "

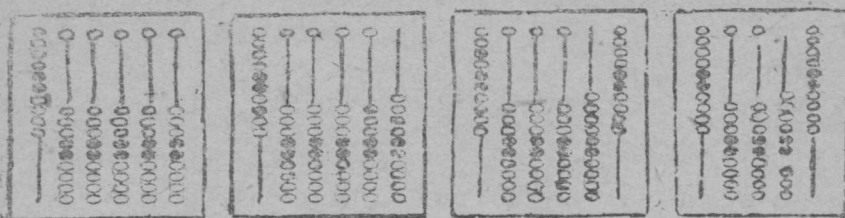
Artaləj kьmьn şlen vələma 1923 voьn, 1931 voьn, kьmьn şlen sodəma vərja vonas 1923 vo şerti.

172. Komi oblaštyn kəza pləsead vələma 1928-d voyn 48.596 gektar, a 1929-d voyn—50.234 gektar. Kəmyñ gektar kəza pləsead sodəma əti voyn?

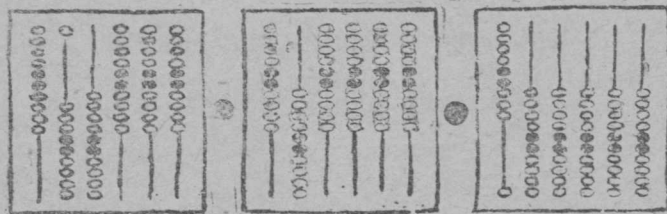
173. Zik veləđštəm gьrьš jəz vələma Komi oblaštyn 1931 voyn—19348 mort, eea veləđčəm—7533 mort. Tajə jəz pəvsьš skolajəšə vəli kьskəma 17416 mort. Kəmyñ mort skoləə avu pьrəma?

Кьзи puktavnь ətki vьlə gьrьš lьbrəsjas da kьzi giznь najəs

174. Puktəj ətki vьlə 99.999 (əkmьsdas əkmьs šurs əkmьsšo əkmьsdas əkmьs). Nəsta əti jediñica sodtəj. Una-ə loə?

99.999

100.000

Das dasšursa mōl pəzə veznь šo šursən—100.000. Šo šursjas ətki vьlьn puktьššəñь kvajtəd sutuga vьlas, a gizigən pasjьššəñь kvajtəd mestə vєškьdkivьvšəñ lьdčəmən.

175. Puktəj ətki vьlə: šo šurs, kьkšə šurs, kujimšə šurs, ɲo|šə šurs, s. v., əkmьsšo šursəz.

Gizəj tajə lьdjassə tetradəd.

176. Торжэдэј ҫутән ыдрасжассә (ҫутсә пуктэј вьд kujim pas вэргьн веҫкьдлаторҫаңьс ыддәмән), gora ыддэј ыджассә да пуктэј еәтки вьлә: 148963; 325148; 589005; 690146; 660020; 800003.

177. Кьмын ur 1.489 s. da 63 иргьн? 3.251 s. da 48 иргьн? 6.901 s. da 46 иргьн? 8.000 s. da 20 иргьн? 8000 s. da 3 иргьн?

178. Кьмын metr 385 kilometргьн da 245 метргьн? 385 km da 45 m? 385 km da 5 m?

179. Пуктэј еәтки вьлә: kujimšo кьз vit ҫurs ҫо ңејамьн кәкјамьс; vitšo кәкјамьсдас әкмьс ҫurs vit (tani os kov пуктьнь мојјас мәд da kojмәд sutuga вьлә; мьјла?); kvajtšo әкмьс ҫurs ҫо ңејамьн kvajt (tani oz lonь мојјас vitәд sutuga вьльн; мьјла?); кәкјамьсšo ҫurs кьз kujim (oz lonь мојјас kojмәд, ңојәд da vitәд sutugajas вьльн; мьјла?); кәкјамьсšo ҫurs kujim (куеәм sutugajas вьльн oz lonь мојјасьс?); Еәтки вьлә пуктәм вэргьн вьд ыд рыгьсрыг гизәј tetраданьд.

180. Кьзи Коми облаҫтын sodisнь рәскodјас јәзльс зон-визалун kutәм вьлә (mestнәј вјudзетьс).

1923 vo — kvajt ҫurs әкмьсšo ңејамьн ңол sajt.

1925 „ — кькшо kvajtьмын әкмьс ҫurs vitšo кьз vit sajt.

1927 „ — ңојшо ҫизимдас kvajt ҫurs kvajtšo kvajtьмын ңол sajt.

1929 „ — кәкјамьсšo kvajtьмын ҫurs sajt.

Пуктэј тајә тьджассә еәтки вьлә, сеҫса гизәј tetраданьд.

181. Пуктэј еәтки вьлә әкмьсšo ҫурса; sodтәј сьдинә јесеә әти ҫо ҫurs. Loas das ҫо ҫurs, мәднogән-кә—әти

million (das molšə kvajtəd sutuga vuvšs kolə vezn̄ 1 million šiziməd sutuga vlvš).

182. Puktəj eətki vvlə so kueəm lvdjas: kvk million; kuim million, ŋol million; vit million kvajt million; šizim million; kəkjam̄s million; əkm̄s million.

183. Puktəj eətki vvlə əkm̄s-millon. Sodtəj setçə jeseə əti million. Loas das million. Vezam das mol šiziməd sutuga vlvš əti million kəkjam̄səd sutuga vlvš, loas das million-zə.

Das millionjas puktəššənv̄ kəkjam̄səd sutuga vvlə, gizšənv̄ kəkjam̄səd mestaə vešk̄dvuvšəŋ lvdđəmən.

Kojməd da ŋoləd da kvajtəd da šiziməd lvdpasjas kostə (vešk̄dlador pomšənv̄s lvdđəmən), medym̄ kokŋidzvk̄ loə lvdđənv̄s, puktam̄ çut. Šiziməd lvdpassəŋ zavoditçənv̄ millionjas.

184. Lvđđəj tajə lvdjassə: 2.351. 080; 5.008.231; 69, 003.048; 117. 246.809; 302.507.101; 529.043.005.

Puktəj tajə lvdjassə eətki vvlə, gizəj tetradənv̄d.

185. Lvđđəj gora, puktəj eətki vvlə da gizəj so kueəm lvdjas: kvk million kujim̄šo vetym̄n̄ əti šurs kəkjam̄sdas; vit million kəkjam̄s šurs kvkšo kom̄n̄ əti kvajtym̄n̄ əkm̄s million kujim̄ šurs ŋelətm̄n̄ kəkjam̄s; šo dassizim̄ million kvkšo ŋelətm̄n̄ kvajt šurs kəkjam̄s šo əkm̄s; kujim̄šo kvk million vitšo šizim̄ šurs šo əti.

186. Kolhozjas šetisnv̄ gosudarstvov̄l̄ ŋan: 1927 vov̄n̄ 2.000.000 c, 1928 vov̄n̄—3.600.000 c. 1929 vov̄n̄—12.700.000 c, 1930 vov̄n̄—82.000.000 c. Kym̄n̄ centŋer vvlə 1930 vov̄n̄ kolhozjas šetisnv̄ unzv̄k stav̄ kəzan 3 vo šert̄ivs?

187. Lvđđəj tajə lvdə: 318.941.613.

Vozza kujim̄ pasv̄s vešk̄dlador pomšənv̄s petkədlənv̄ jedinica-jas (613 jedinica). Məd kujim̄ pasv̄s petkədl-

ләнъ şursjas (941.) Қојмәд кујим расъь реткәдләнъ миллионjas (318 миллион). Љддам: кујимшо даскәкјамъь миллион әкмъьшо неләмън әти şurs квajtшо даскујим (јединица.)

Вьд кујим льдрасъь теççә класс. Вьд класслән аслаһ ним: јединицајас класс—I класс, şursjas класс—II класс, миллионjas класс—III класс.

188. Гизәј тетрадәнд етијә таблицасә.

	III класс миллионjas			II класс şursjas			I класс јединицајас		
	Şо миллионjas	Дас миллионjas	Јединица миллионjas	Şо şursjas	Дас şursjas	Јединица şursjas	Şојас	Дасјас	Јединицајас
Әти јединица .									1
Әти дас . . .								1	0
Әти şо . . .							1	0	0
Әти şurs . . .						1	0	0	0
Әти дас şurs .					1	0	0	0	0
Әти şо şurs .				1	0	0	0	0	0
Әти миллион .			1	0	0	0	0	0	0
Әти дас миллион		1	0	0	0	0	0	0	0
Әти şо миллион .	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Тажә таблицаşьь ми адзам, мьј әти јединица-кә ми вестам сујга вьлә мәд льд местаә, сижә вoзза јединицаşьь рьр ләә 10 рәв вьд.

189. Гизлааләј тәәм-зә таблица да гизәј сетçә со куеәм льдјас: 4.127.845; 82.101.456; 120.641.725; 305.305; 699.111.888; 1.000.002; 100.100.002; 70.700.070.

190. Muvjz uzalan masinajas lezəm SSSR-yn

Vojas	Мьј don vəçəma	Сь рьекьн тракторəн узалан кəлуј
1929	232000000	33000000
1930	368000000	85000000
1931	425000000	260000000
1932	895000000	680000000

Puktəј tajə lədjassə ətki vylad. Мьј ponda тракторəн узалан кəлуј vьvti jona sodi vərja kьk vonas?

191. Çugun da uklad vəçəm SSSR-yn.

	Çugun	Uklad
Vəçəma 1929-30 v.	5.500.000 t.	6.400.000 t.
Şuəma vəçəнь 1932 vоьп . .	9.000.000 t.	9.500.000 t.

Kьmьп miļlon tonna vьlə sodə çugun da uklad vəçəm 1932 vоьп 1929-30 vo şerti?

192. Vitvoşa plan şerti kuçik kəmkot vəçəm vəli artaləma so kьzi?

	1928-29 vo	1929-30 vo	1930-31 vo	1931-32 vo	1932-33 vo
Kəmkot goz	42.000.000	49.900.000*)	50.900.000	70.900.000	80.000.000

*) 1929-30 vоьп vəçəma-ñin 65 miļlon goz kəmkot. 1930-31 vоьп şuəma vəçəнь 155 miļlon goz.

Льддэј, еәткi вьлэ пуктэј тәјэ лъджассә.

193. 999.000.000 динә-кә содтам 1,000.000; лоас 1.000.000.000—шурс миллион, мәднoгән-кә: миллиард.

Льддэј тәјэ лъджассә: 2.000.000.000; 5.000.000.000; 7.000.000.000.

194. Гизэј лъдпасјасән; kujim миллиард, кәкјамьс миллиард, әкмьс миллиард. Кьмьн пол ковмас пукть-нь 8 вәгьн? 9 вәгьн?

195. Кьмьнәд мөстәьн вешкьднвьшән гизшәнь мил-лардјасьс?

Миллард класс гизшә дасәд, дасәтикәд да дас-кькәд мөстәьн вешкьдкивьшән.

196. Госбјуджет СССР-лән vitvoša nlan шerti вәли арталәма со кьзи: 1928-29 воьн 7731523402 сәјт, 1929-30 воьн—9177999000 сәјт, 1930-31 воьн—10560000000 сәјт, 1931-32 воьн—12149637000 сәјт, 1932-33 воьн—13860000000 сәјт.

Torjәdәј шutјasән тәјэ лъджассә классјас вьлэ. Льддэј да гизэј лъджассә классјас вьлэ гизлааләм таблица вьлэ.

197. СССР-са государствөнәј вјуджетьс промьшленнош кьрәдәм вьлэ vitvoša plan шerti суәма шетнь 1928-29 воьн—945000000 сәјт, 1929-30 воьн—1090000000 сәјт, 1930-31 воьн—1240000000 сәјт, 1931-32 воьн—1500000000 сәјт, 1932-33 воьн—1674990000 сәјт.

Torjәdәј шutјasән тәјэ лъджассә классјас вьлэ да лъддэј.

198. Кьмьн сутуга колә еәткi вьльн, мед pozas пук-тьнь сетшә нәләмьн vit миллион кькшо кәкјамьсдас квәјт шурс шо кьз kujim сәјт? нәләмьн миллион кәкјамьсдас шурс кьз сәјт.

Гизэј тәјэ лъджассә да торјәдләј классјас вьлэ.

Сьгьс лъдјас гәгрәстәм

199. 1927-28 воьн шәм vizan kassә Коми овлаштын шәм пуктьләмаәс vizнь:

крештана	52.925 сәјт.
Равошәјјас	4.134 "
Sluzaseјјас	116.986 "
мукәд	30.627 "

Tәјэ лъдпасјасьс езьк ешкә вуннь гәгрәстәмаәс-кә вәлинь: 4.134 рьдди-кә воштам 4 шурс, 116.986 рьдди—117 шурс.

Kreřtanalьs kassae puktam řamsa kьzi vurьk gagrastnь 52 řursan sunь, ali 53 řursan? Kodьs zьvь lьd dinas matьnzьk? Tadamьs, 53 řursьs.

Lьd gagrastigən kolə vořtnь nол vьlə pomařana seeam lьd, kodi medmatьn gagrastan lьd dinə.

Vořtam: lьdjas řoaz gagrastigən jediņicajas sьblav-nь 50 jediņicabь-kə eea. Suam kolə gagrastnь řoaz 2349 sьvьtam 49-sə. Loə: 2.300. 50 jediņica-kə, livə sьbьř una, řoaz gagrastigən vořtanь najəs tьr řotuřə. Suam, kolə rəgrastnь 2.350. 50 tujas vořtam tьr řo. Loə: 2.400. 2.367-kə gagrastam 2.400-zə loə. Siz-kə inə, řoaz gagrastə-mən mi vermam vəřnь əsvьka ətarə-li, mədarə-li (sodtam-li ĉintam-li lьdsə), 50 jediņica vьlə.

Řursjasəz gagrastigən sьvьtčənь 500-bьs eea jediņica, řursəz sodtanь 500-kə livə 500-bьs una jediņica.

200. Nəti perjəm SSSR-ьn vitvořa planьn artaləma və-li so kьzi: 1928-29 voьn perjьnь 13.200.000 tonna, 1929-30 voьn—14.679.000 tonna, 1930-31 voьn—16.780.000 tonna, 1931 - 32 voьn — 19.129.000 tonna, 1932 - 33 voьn — 21.698.000 tonna. Zьvьvьlas 1931 voьn-ņin loi perjəma 27.125.000 t.

Gəgrəstəj tajə lьdjassə tьr miļļonjasəz:

201. Trunda perjəm vitvořa planьn artaləma vəli so kьzi:

1928-29 voьn perjьnь	5.900.000 tonna
1929-30 " "	7.500.000 "
1930-31 " "	8.900.000 "
1931-32 " "	10.600.000 "
1932-33 " "	12.300.000 "

Gəgrəstəj tajə lьdjassə tьr miļļonjasəz.

Бзьб льдjas sodtaləm, ĉintaləm-da

202. Artaləj:

$$\begin{aligned}
 &3.254.397 + 4.796.503 + 2.657.564 = \\
 &5.437.283 + 3.563.717 + 4.092.036 = \\
 &2.532.746 + 4.352.812 + 5.080.307 =
 \end{aligned}$$

$$203. \quad 100.423.569 - 63.787.492 = \\ 93.605.408 - 72.590.359 =$$

$$204. \quad 100.000.000 - 39.406.008 = \\ 90.040.500 - 73.906.308 =$$

$$205. \quad 53.482 + 38.737 - 45.435 = \\ 91.345 - 84.568 + 34.531 = \\ 10.000 - 5.367 + 39.746 =$$

$$206. \quad 437.287 + 396.725 - 546.735 = \\ 300.000 - 189.472 + 546.745 = \\ 562.384 + 337.636 - 783.491 =$$

207. Војнѣн [крај куза мѣд рјатилетка ромашиг кезлѣ кѣза плѣсеадѣс sodѣ 1570000 гаѣз. Наѣ културажас улѣн плѣсеад ваяѣдшѣ 955000 гаѣз, теѣниѣескѣј културажас улѣн 145000 гаѣз, кѣрѣм културажас улѣн 346 гаѣз. Кѣмѣн га лоѣ мукѣд културажас улѣн?

208. Коми овлаштѣ ваяѣма вѣли наѣ да сѣдѣс:

1926-27 воѣн	3.079.862	сајт	дон.
1927-28 "	3.040.390	"	"
1928-29 "	3.487.500	"	"

Арталѣј, мѣј дон наѣ да сѣдѣс ваяѣмаѣш кујим воѣн.

Арталѣј, кѣмѣн сајт дон еѣа наѣ да сѣдѣс вѣли рѣртѣма овлаштѣ 1926-27-д воѣн 1928-29-д воѣн шѣрти, да 1927-28-д воѣн 1928-29 во шѣрти?

209. Промѣшлѣннѣј вузѣс ваяѣма Коми овлаштѣ:

1926-27 воѣн	5.432.019	сајт	дон.
1927-28 "	5.465.048	"	"
1926-29 "	8.244.515	"	"

Таяѣ лѣдрѣсјас шѣрти лѣшѣдѣј заѣаѣјас ѣинталѣм да сѣд-талѣм вѣлѣ.

210. Komi ovlaxтын став лешнечејствошыс вузаләма стрәйт-чан да pes vәр:

1926-27 воып . . . 2.576.056 кубометр.

1927-28 воып . . . 3.355.559 "

Artalәj, kымып кубометр вьлә vәр да pes mәd vonas lezәma unзык vozsa vo шәrtиыс?

211. Vojnaәз Komi ovlaxтын vәli lezәнь sәmып 800.000 кубометр vәр. 1927-28 воып lezәma 1.013.000 кубометр vәр, 1928-29 воып—1.759.000 кубометр 1929-30 воып 3.257.000 кубометр 1930-31 воып 4.500000 кубометр.

Artalәj, kымып кубометрәп sodәma vәр lezәm воыс-воә 1927-28 вошап.

Artalәj, kымып кубометр вьлә unзык lezәma vәrә 1929-30 воып vojna vozsa vojас шәrtи?

212. 1926-27 воып vәli чукәртәma зver ку Komi ovlaxтын 1,295.030 сајт don, а 1927-28 воып 1.180.205 сајт don. Kod vonas да kымып сајт вьлә unзык чукәртәma зver ку?

213. 1929-30 воып vizmu votыс una gәl kreštanaәs mezdisнь. Сыponda vizmu vot 430.000.000 сајтшап çini 375.000.000 сајтәз. Una-ә çinәma votыс?

214. Skәt vizan kolhozjasып medјona pondis sodнь skәt льd 1930 вошап. Skәt льd sodәmsә sovхозjasып artalәma so kыzi:

Sovхозjas	1931 vo kezlә	1932 vo kezlә	1933 vo kezlә
Skәtvizan	1.196.000	2.100.000	2.965.000
Porşvizan	218 300	1.000.000	2.900.000
Bzvizan	2.721.700	4.780.000	7.300.000
Вьјvәçan (mәsjas) . .	53.400	392.200	556.700
Respublikanskәј trest- jasып	porşjas	296.600	426.800
Vәvvizan	"	67.000	126.400

Lәшәdәј tajә tablica шәrtи zadaçajas çintalәm вьлә.

215. Олш лѳд SSSR-ын

Союзној республикајас	ОЛШ ЛѳД 1926 ВОША ПЕРЕПШ ӨЕРТИ		
	СТАВШ	С Ы Р Ы Ё К Ы Н	
		Карса олш	Шикса олш
1. RSFSR	100.503.870	?	33.450.027
2. Belorusskəј SSR . . .	?	798.500	4.125.044
3. Ukrainskəј SSR	28.887.007	5.236.459	?
4. Kavkazsajsa SFSR . . .	?	1.367.499	3.143.203
5. Turkmenskəј SSR	1.030.549	?	903.992
6. Uzbekskəј SSR	?	1.070.470	3.987.691
SSRS	?	?	?

Јуашан пасјас рѳдди гизалəј колан лѳдрасјас.

216. 1927-28-d воьн зик велəдѳтəм да еea велəдѳтəм жəзəс велəдəм вѳлə RSFSR-ын визəтə вəли 7.190.168 сажт ѳəм. На рѳекьс: gosudarstvennoj вјудзетѳс—1.742.168 сажт а мукəдѳс профсоюзној да „Вьрəдəм ретѳдлун“ ѳимə овс-еестволəн. Уна-ə ѳəм жəзəс велəдəм вѳлə ѳетлəмəѳс профсо-јузјас да „Вьрəдəм ретѳдлун“ овсество?

ƏКТƏМ (УМНОЖЕНИЕ)

217. 1 metr noј sulalə 4 сажт. Кьмьн сажт sulalə 2 metr noј? 3 м? 4 м? 5 м? 6 м? 7 м? 8 м? 9 м?

Медьм реситнь тəјə задəсəсə, лəшəдəм кьк тавлицə: I да II.

I тавлица. Содтэм		II тавлица. Өктэм
1 м	4 м	$4 м \times 1 = 4 м$
2 м	$4 м + 4 м =$	$4 м \times 2 = 8 м$
3 м	$4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 3 = 12 м$
4 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 4 = 16 м$
5 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 5 = 20 м$
6 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 6 = 24 м$
7 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 7 = 28 м$
8 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 8 = 32 м$
9 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 9 = 36 м$

Гизэј tetradаньд I тавлицасэ (содтэм).

I тавлицаас содталам pyr әји лъдјас (4 м), војдәр 2-ьс, сеҗса 3-ьс, 4-ьс, 5-ьс, 6-ьс, 7-ьс, 8-ьс, 9-ьс.

II тавлицаьс petкәдлә, кьзи гизнь зеңьда әtkod лъдјас содталәм.

$4 с + 4 с + 4 с + 4 с + 4 с = 20 с$. pyдди poзә гизнь: $4 с \times 5 = 20$ сaјт.

Tajә vәrja гизәдьс лъддьсәә: 4 с.-кә воҗтам 5-ьс, 10ә 20 сaјт.

218. Tazi artalәм суә әктәмән (умножение)

\times pas--әктан pas.

Льдьс kodәс mi әктан, суә әктанән; kod vьлә әктан (кьмьльс voҗтам), sijә суә әктьсән; kodi artmә әктәтм vәрн, sijә әктас.

$$\begin{array}{ccccccc} 7 & \times & 4 & = & 28 \\ (\text{әктан}) & & (\text{әктьс}) & & (\text{әктас}) \end{array}$$

219. Resitәј voјdәр содталәмән, сеҗса әкталәмән so ку-әәм zadaça:

1 kg sov sulalә 4 ur. Dona-ә suvtas 7 kg sov?

Әтіпаса іыдјас әктәм

220. 1 kilogram ruzәg рьз sulalә 5 ur. Una-ә loә тьп-тьпъ 2 kg, 3 kg, 4 kg, 5 kg, 6 kg, 7 kg, 8 kg, 9 kg рьзъс?

Artalәj sodtәmәn da әktәmәn.

S O D T A L Ә M 5-ә n	Ә K T Ә M
5	$5 \times 1 = 5$
$5 + 5 = 10$	$5 \times 2 = 10$
$5 + 5 + 5 = 15$	$5 \times 3 = 15$
$5 + 5 + 5 + 5 = 20$	$5 \times 4 = 20$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25$	$5 \times 5 = 25$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 30$	$5 \times 6 = 30$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 35$	$5 \times 7 = 35$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 40$	$5 \times 8 = 40$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 45$	$5 \times 9 = 45$

221. Vәrlezъs brigadalъ kolә vьdlun 6 kg naң. Kъmьn kilogramm naң kovmas naъ 2 lunәn, 3 l., 4 l., 5 l., 6 l., 7 l., 8., 9 lunәn?

Vәәәj tablica vozьn petkәdlәm tablica әrti da artalәj sodtәmәn i әktәmәn una-ә naң kovmas.

222. Bьd әojъsъs kooperativъs әetәnъ tәlъs kezlә 2 kg әeri. Una-ә әeri әetasъ 2 mortlъ? 3 mortlъ? 4 mortlъ? 5 mortlъ? 6 mortlъ? 7 mortlъ? 8 mortlъ? 9 mortlъ?

Artalәj sodtәmәn da әktәmәn.

S O D T A L Ә M *2-ә n	Ә K T Ә M
2	$2 \times 1 = 2$
$2 + 2 = 4$	$2 \times 2 = 4$
$2 + 2 + 2 = 6$	$2 \times 3 = 6$
$2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 4 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 5 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 6 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 7 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 8 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 9 = ?$

223. Kólxozьп гәрьшль мьнтәнь 2 сәйтән lun. Una-ә
шәм бошtas гәрьш 3 lunьш? 4 lunьш? 8 lunьш? 9 lunьш?

Artalәj tablica шerti sodtalәмән, әктәмән-i.

224. Әти месәкә тәрә 3 kg sakar. Кьмын kg sakar тәрәс
2 месәкә? 3-ә? 4-ә? 5-ә? 6-ә? 7-ә? 8-ә? 9-ә?

Medьm zadaça resitәмьs lučki loә, vojдәр lәшәdәj vozьn
pәtkәdlәмkod tablica sodtavнь 3-ән, da әктънь 3 vьlә.

225. Traktorән uzalәм suvtә 3 sajt bьd çasьs. Кьмын
sajt suvtas uzavнь sijән 8 ças? 7 ças? 9 ças?

226. Bьd gektar гәrigән traktorль kolә 3 kg mavtas
(maslә). Кьмын kg mavtas kovmas sьль гәрнь 3 ga? 5 ga?
8 ga?

227. Vundan masinaән әти lunән poзә vundьнь 4 gek-
tar һaң. Кьмын gektar һaң masinaән poзә vundьнь 3 lu-
nән? 8 lunән? 5 lunән? 4 lunән?

228. Bekan masinaән әти lunә poзә бекьнь 4 gektar.
Кьмын gektar poзәs бекьнь sijән 7 lunән? 6 lunән? 9
lunән?

229. Kәzan masinaән әти lunә poзә kәзнь 5 gektar mi.
Кьмын gektar mi poзәs kәзнь sijән 2 lunән? 4 lunән? 7 lu-
nән? 9 lunән?

230. Mәs шetә 1 lunә 7 kринча төv. Кьмын kринча jәv
шетәs sijә 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 lunән?

Tajә artalәм mogьs lәшәdәj kьk tablica: sodtavнь 7-ән,
da әктънь 7 vьlә.

231. Resitәj primerjas:

$$\begin{array}{cccccc} 2 \times 3 = ? & 2 \times 4 = ? & 3 \times 4 = ? & 3 \times 5 = ? & 4 \times 5 = ? \\ 3 \times 2 = ? & 4 \times 2 = ? & 4 \times 3 = ? & 5 \times 3 = ? & 5 \times 4 = ? \end{array}$$

232. Viшtalәj, мьjla tani кьмын-кә primerьн әктәsьs
әtkod?

Vezшas-ә әктәs, vezam-кә mi mestajасnas әктәnәs da
әктьшәs? Boшtam primer:

$$\begin{array}{ccccccc} 2 & \times & 3 & = & 6 \\ (\text{әктән}) & & (\text{әктьш}) & & (\text{әктәs}) \\ 3 & \times & 2 & = & 6 \\ (\text{әктән}) & & (\text{әктьш}) & & (\text{әктәs}) \end{array}$$

233. Artaləj: $6 \times 6 =$ $7 \times 7 =$ $7 \times 9 =$ $4 \times 8 =$
 $5 \times 8 =$ $6 \times 8 =$ $5 \times 7 =$ $7 \times 8 =$
 $4 \times 9 =$ $5 \times 9 =$ $6 \times 9 =$ $6 \times 7 =$
 $5 \times 6 =$ $7 \times 5 =$ $6 \times 5 =$ $7 \times 6 =$

234. Vələn kurtan masinaən pozə kurtń 1 lunən 8 gektar viz. Kýmń gektar viz pozə kurtń kurtan masinaən 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 lunən?

Tajə artaləm mogьş ləşədəj kьk tablica: sodtavń 8-ən, da 8 vьlə əktьń.

235. Əktan tablica spravkajas vьlə.

$2 \times 2 = 4$	$3 \times 2 = 6$	$4 \times 2 = 8$	$5 \times 2 = 10$
$2 \times 3 = 6$	$3 \times 3 = 9$	$4 \times 3 = 12$	$5 \times 3 = 15$
$2 \times 4 = 8$	$3 \times 4 = 12$	$4 \times 4 = 16$	$5 \times 4 = 20$
$2 \times 5 = 10$	$3 \times 5 = 15$	$4 \times 5 = 20$	$5 \times 5 = 25$
$2 \times 6 = 12$	$3 \times 6 = 18$	$4 \times 6 = 24$	$5 \times 6 = 30$
$2 \times 7 = 14$	$3 \times 7 = 21$	$4 \times 7 = 28$	$5 \times 7 = 35$
$2 \times 8 = 16$	$3 \times 8 = 24$	$4 \times 8 = 32$	$5 \times 8 = 40$
$2 \times 9 = 18$	$3 \times 9 = 27$	$4 \times 9 = 36$	$5 \times 9 = 45$

$6 \times 2 = 12$	$7 \times 2 = 14$	$8 \times 2 = 16$	$9 \times 2 = 18$
$6 \times 3 = 18$	$7 \times 3 = 21$	$8 \times 3 = 24$	$9 \times 3 = 27$
$6 \times 4 = 24$	$7 \times 4 = 28$	$8 \times 4 = 32$	$9 \times 4 = 36$
$6 \times 5 = 30$	$7 \times 5 = 35$	$8 \times 5 = 40$	$9 \times 5 = 45$
$6 \times 6 = 36$	$7 \times 6 = 42$	$8 \times 6 = 48$	$9 \times 6 = 54$
$6 \times 7 = 42$	$7 \times 7 = 49$	$8 \times 7 = 56$	$9 \times 7 = 63$
$6 \times 8 = 48$	$7 \times 8 = 56$	$8 \times 8 = 64$	$9 \times 8 = 72$
$6 \times 9 = 54$	$7 \times 9 = 63$	$8 \times 9 = 72$	$9 \times 9 = 81$

236. Vajisń 9 naveruska kartupeł. Vьd naveruskaєń vəli 4 kg. Kýmń kilogramm kartupeł stav naveruskaas?

237. Mu vьlə kəzisń 6 centner şu. Nań vois 9 mьnda ına. Una-ə nań vois sijə mu vьlьş?

238. Tavak raşka sulalə 8 ur. Kýmń ur loə mьntьńь raşkaş?

239. 1 tetrad sulalə 5 ur. Kýmń ur loə şetń 9 tetradьş?

240. 1 gektar mi vьльs җukərtisнь 9 centner zəг. Кь-
мьн centner pozə vidҗьsнь 4 gektar mi vьльs? 7 gektarьs?
9 gektarьs?

Pifagor tablica

241. Zev ləşьd əktan tablica ləşьdis 2000 vo saььn gre-
җeskəj uҗonəj Pifagor. Gizəj siьə tablicəsə aslanьd tetradə.

Pifagor tablica

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	14	21	28	35	42	49	56	63
8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	18	27	36	45	54	63	72	81

242. Suam, miьanьlь kolə koғşнь əktas: $8 \times 7 = ?$

Коғşam tablicəьs 8-d vizsə da 7-d stolvec. Najə kres-
taşaninьn җomjas sulalə 56. Siьə lьdьs i loə miьanьlь kolə
əktasən — $8 \times 7 = 56$.

243. Коғşəj Pifagor tablica şerti əktasjas:

$7 \times 3 = ?$ $8 \times 3 = ?$ $9 \times 4 = ?$ $9 \times 7 = ?$ $8 \times 8 = ?$ $6 \times 8 = ?$

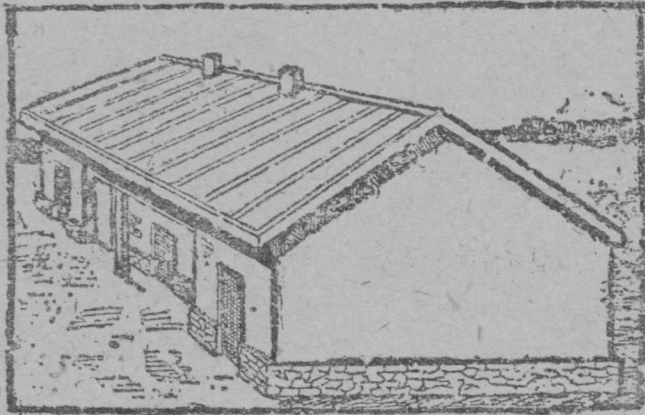
244. Metr noj sulalə 9 sajt. Una-ə sulalə 7 metr noj.

245. Əti mi vьльš kolhoz voštis 9 tonna җаң. Қымын tonna voštisнь 5 seeəm mi vьльš? 8 mi vьльš?

Plan

246. Vizədləj җerpas vьlə da vištaləj:

1. Киеəm strəjva tatçə risujtəma?
2. Қымын vezəs pьekas?
3. Қымын əsiң da əzəs tajə strəjvaьп?
4. Сырьəş-ə najə: мьj zuzdaəş, мьj paštaəş?

9-d җerpac

Risunok җerti veşig əti juаҗан vьlə stəç voçakьv oğə verməj vištavnь.

Vizədlamə əni tajə strəjva plan vьlə (10 җer.).

Қымын vezəs stavьs?

Қымын əzəs da əsiң?

Қьзи najəs gizlaaləma plan vььп?

Plan җerti mi verman vištavnь vozza juаҗанjas vьlə

1. Strəjvaьs—məs da kurəg vizan in.

2. Pьekas 8 vezəs.

3. 6 əsiң, 10 əzəs.

Plan unator mijanļь vīštalis. Kъzka kolē jeseē tēdmavnъ strējvalъs kuztasē da paštašē.

Sijēs mi tēdmalam merka šertībs, kodēs gizlaalēma plan ulas. Merkaļs sušē masstavēn.

Masstavas grъļs kostjasъs pet-kēdlēnъ metrjas: 1, 2, 3, 4, 5.

Medvozza metrъs jukēma 10 peļē, mēdnogēn - kē — 10 d e c i - metr vьlē.

Gizlaalam tajē masstavšē torja vumaga vьlē da merajtam planšē. Loē.

Strējva kuzta . . .	12 m da	5 dīm
” pašta . . .	6 ” ”	3 ”
Saraj kuzta . . .	5 ” ”	7 ”
” pašta . . .	2 ” ”	8 ”
Karta kuzta . . .	3 ” ”	— ”
” pašta . . .	2 ” ”	9 ”
Kurēg zьr kuzta . . .	1 ” ”	7 ”
” ” pašta . . .	1 ” ”	7 ”
Posvoz kuzta . . .	1 ” ”	7 ”
” pašta . . .	1 ” ”	2 ”

10-d šerpas

Gizlaalēj tajē plansē aslanъd tetradjasē. Masstavšē lēšēdēj tazi: 2 čom pašta kost tetradanъd med loas 1 metr pьdđi.

Gizlaalēj skola plan, skola jēr plan.

Ņolpeļšajas

247. Mi vidlālim 8 zьra plan. Torjēn tajē zьrjasъs loēnъ so kueēmāš:

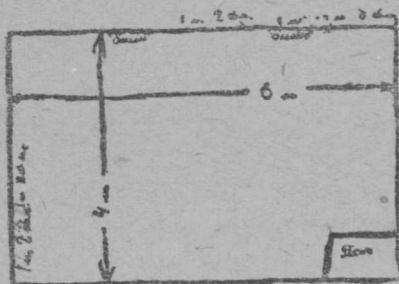
Въд планъ 4 вок, 4 релѣс-да. Релѣсјасъс вѣшкѣдѣс.
 Съронда таяс сушѣнъ вѣшкѣдѣнѣрелѣсаясѣн.

Вермаснъ лонъ и мукѣд рѣлѣс ѣрелѣсаяс.
 Кѣни тани вѣшкѣдѣнѣрелѣса?
 Код ѣрелѣсаланъ сѣмънъ 2 вѣшкѣд рѣлѣсѣс?
 Код ѣрелѣсаланъ вѣшкѣд рѣлѣсѣс абу?

Кѣзи гизлаавнъ вѣзѣс план

248. Медъм гизлаавнъ вѣзѣс план, колѣ мераятнъ сѣлѣс
 кузта и пашта, ѣсин-да ѣзѣс паштаяс, ѣсинъ костјас, паѣ кузта-
 пашта, с. в.

11-d ѣрпас

Визѣдлѣј таяѣ планъ вѣлѣ. Тани (ѣѣд вѣлѣ вѣѣѣмъ планъ—
 ѣѣрновик):

Вѣзѣс кузтаѣс (рѣѣкѣѣстѣѣс) 6 метр

Рѣлѣсѣѣѣ ѣсинѣз	1 м да 5 дм
ѣсинъ пашта	1 " " — "
ѣсинъ кост	1 " " 2 "
ѣсинъ пашта	1 " " — "
Мѣд ѣсинѣѣѣ рѣлѣсѣз	1 " " 3 "

Ставѣс . 6 метр.

Vezəs pašta (pʲekəstʲɨs) 4 metr

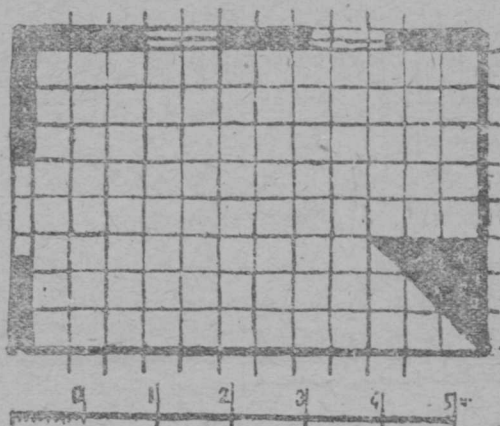
Pełəssa əzəsəz	1 m da 5 dʲm
Əzəs pašta	1 " " 3 "
Əzəssa pełəsəz	1 " " 2 "

Stavʲs 4 metr

Paç kuztaʲs da paçtaʲs 1 metr da 5 dʲm-ən.

Plan gizlaavnʲ masstav sə voštam so kueəməs: 1 sm = 1 m.

Gizlaalam 6 m kuzta veşkəd viz (mijan masstav şərti 6 sm viz). Sʲbʲ vomənən, pomjassaʲs (vomənaligəs med stəç veşkəd pełəsja artmasʲnʲ), gizlaalam 4 metra vizja. Viz pomjassə ətlaalam. Artmas veşkəd ɳolpełəsə. Pasjala m əsinjas, əzəsja, paç. Mijan artmas so kueəm plan.

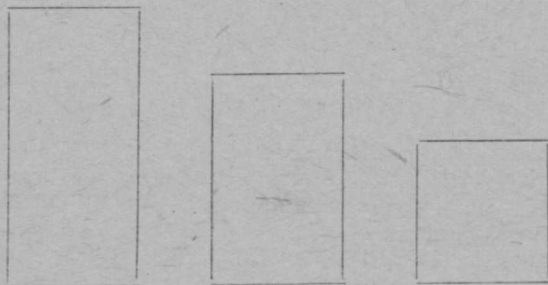

12-d şəpas

Vizədləj vurʲzʲka, kʲzi plansə gizlaaligən əzəsə da əsinjas jansədəʲnʲ, kʲzi paç pasjəʲnʲ.

Veşkədɳolpełəsə, kvadrat-da

249. Gizlaaləj taəm kujim veşkədɳolpełəsə.

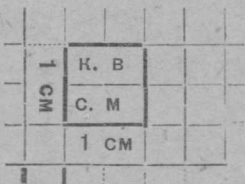

Merajtəj vɔzə veʃkʲɔdɔlpeɫəsəɫʲəʃ vokjassə. Stav vokʲs-ə ətkuztaəʃ? Mərajtəj vərja kʲk veʃkʲɔdɔlpeɫəsəɫʲəʃ vokjassə.

Ətkuzəəʃ-ə tajə vʲd veʃkʲɔdɔlpeɫəsəɫʲəʃ vɔçə suləɫʲəʃ vokjas?

Tədəɫʲəʃ ti kazalid, ɫʲj vʲd veʃkʲɔdɔlpeɫəsəɫʲəʃ vɔçə vokjas ətkuzəəʃ.

Veʃkʲɔdɔlpeɫəsəɫʲəʃ-kə ɔlɫnəʃ vokʲs ətkuzə, sɛɛəɫ veʃkʲɔdɔlpeɫəsəɫʲəʃ suʃə kvadratəɫ.

13-d šerpas

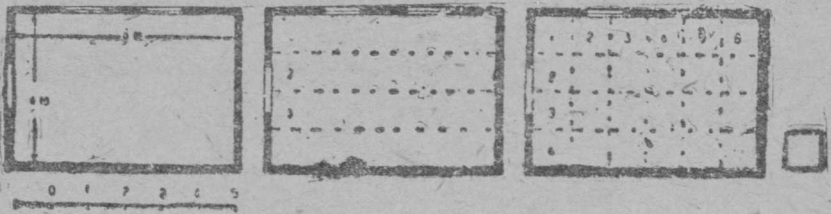
Roçə oz sunʲ, ɫʲj tijəɫ tɛtrəɫʲɔɫ çomjʲəʃ kvadratə? A tɛtrəɫʲɔɫ kvadratnəj avu?

Kʲvɫvɫid ənə ti: kvadratnəj saɫɫimɛtr, kvadratnəj deçɫimɛtr, kvadratnəj metr?

13-d šerp. vʲɫʲn risujtəma kv. saɫɫimɛtr. Sʲɫəɫ vʲd vok 1 saɫɫimɛtr kuçə.

Gizlaəɫəj sijəʃ tɛtrəɫʲɔɫ.

Gizlaəɫəj kv. deçɫimɛtr kv. metr (zoçə, peɫəsə). Kv. metrʲsɫəɫ kuç-ə loə vʲd vok?

14-d šerpas

Kʲzi artəɫəɫəɫ veʃkʲɔdɔlpeɫəsə pɫəʃəɫ

250. Ti, deɫt, kʲvɫvɫid, zoç mərajtəɫəɫ kv. metrjasəɫ.

Vizəɫɫəɫ, kʲzi sijə vɔçə.

14-d šer. vʲɫʲn 6 m kuçəə da 4 m paʃtaə vəçəs pɫəɫ.

Masstavʲəʃ: 1 m pʲɫʲdi tɛtrəɫʲɔɫvʲvsa çom kost ɫzda məra.

Vizəɫɫəɫ pɫəɫsə kuçəɫənoçʲəʃ metr paʃta toɫjas (pɫəɫsə) vʲɫʲ. Səʃʃə voməɫ noçʲəʃ siz-zə toɫjəɫɫəɫ. Miçəɫ artməʃɫ

сөмжәс, 1 м куза да 1 м пашта вокжаса, мәднөгән-кә—кв метрјас.

Кузаланогъс вьд polosаьн 6 кв. метр. Seeм polosаьн планьн 4. Siz-кә инә vezәс plösead loә:

$$6 \text{ кв. м} \times 4 = 24 \text{ кв. м.}$$

251. Медьм тәдмәвнъ веşkьднәлpeләса plösead, kolә кузта мерасә әктънъ пашта мерәвъләс. Plöseadъс loә кв. мерәән, мера нимъс loә seeм-зә, куеәтән мерәјтм веşkьднәлpeләса вокжасә.

Къзи artavnъ kvadrat plösead

252. 15-d şerpas вьльн gizlaalәma millimetrјas вьлә јукләм саңтиметр. Ortçән ськәд кв. millimetrјas вьлә јукләм кв. саңтиметр.

Къмын millimetrән loә кв. саңтиметр кузаьн, кв. саңтиметр паштаьн-и? 10 millimetrән. Къмын кв. millimetr кв. саңтиметрн?
 $10 \times 10 = 100$.

15-әд şerpas

1 кв. саңтиметрн 100 кв. millimetr.

253. Къмын кв. саңтиметр кв. метрн?

254. Медьм тәдмәвнъ kvadrat plösead, kolә кузта мерасә әктънъ sijә льд вьлә-зә.

255. Тәдмәләј ми plösead, кузтаьс-кә сьлән 9 м, паштаьс 7 метр?

256. Тәдмәләј зоз plösead, кузтаьс i паштаьс-кә сьлән 8 метрән?

Къзи әктънъ una pasa льд әји pasa льд вьлә

257. Şeşәvet ulьн em 5 skola гьрьс јәзәс веләднъ. Вьд skolaьн веләдчәнъ 127 mortән. Къмын веләдчъс 5 skolaьн?

Mi tәdam, tajә zadaçasә rozә resitънъ кък nogән:

$$\text{sodtәmән: } 127 + 127 + 127 + 127 + 127 = ?$$

$$\text{livә әktәmән: } 127 \times 5 = ?$$

258. Рѣ ми казалам, мѣј ѣктѣмѣн реситѣ кокѣид-
зѣк, еезѣзѣк гизнѣс коумас-и.

Уна паса лѣд ѣти паса лѣд вѣлѣ ѣктигѣн ѣктѣмсѣ гизѣ-
нѣ столвикѣн. Вѣлѣсас гизѣнѣ ѣктѣнсѣ—127, улѣсас
ѣктѣшсѣ—5, сѣмѣн сизѣ, мед ѣктѣшлѣн једѣницаѣс лѣѣ ѣктѣн
једѣница улѣн. Вокас пунктѣнѣ ѣктѣн пас×. ѣктѣш увти виз-
нитѣнѣ, виз улѣс гизѣнѣ ѣктѣсѣ. Лѣѣ тѣзи:

$$\begin{array}{r} 127 \text{ v (ѣктѣн)} \\ \times 5 \quad \text{(ѣктѣш)} \\ \hline ? \quad \text{(ѣктѣс)} \end{array}$$

ѣктѣнѣ заводѣтѣнѣ једѣницајасшѣн. 7 једѣница-кѣ 5
рѣв воштам, лѣѣ 35 једѣница, лѣвѣ—3 дас да 5 једѣница. 5
јидѣница гизам једѣницајас вѣштѣс виз улѣ, а 3 дассѣ пасјѣ-
лам вокѣ.

ѣни 2 дас воштам 5-ѣш, лѣѣ 10 дас. Да нѣста ем 3 дас,
лѣѣ 13 дас, мѣднѣгѣн-кѣ—1 шѣ да 3 дас. 3 дассѣ ги-
зам дасјас вѣштѣс, а 1 шѣсѣ вокѣ пасјѣлам.

ѣктѣм 1 шѣ 5 рѣв—лѣѣ 5 шѣ. Да јесѣѣ 1 шѣ ем. Ста-
вѣс лѣѣ 6 шѣ. Гизам сѣјѣс шѣјас улѣс. Мѣјан артѣсас шѣ ку-
ѣм артѣлам:

ѣктѣм:

$$\begin{array}{r} 3 \text{ das} \\ 1 \text{ шѣ} \\ \times 127 \text{ m (ѣктѣн)} \\ \times 5 \quad \text{(ѣктѣш)} \\ \hline 635 \text{ m. (ѣктѣс)} \end{array}$$

Содтѣм:

$$\begin{array}{r} 13 \\ 127 \text{ m.} \\ 127 \text{ m.} \\ 127 \text{ m.} \\ 127 \text{ m.} \\ + 127 \text{ m.} \\ \hline 635 \text{ mort} \end{array}$$

Сиз-кѣ инѣ, 5 школѣн 635 велѣдѣшѣс.

$$259. \quad \begin{array}{r} 42 \\ \times 5 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} 23 \\ \times 3 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} 432 \\ \times 2 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} 2133 \\ \times 3 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} 2121 \\ \times 4 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} 14231 \\ \times 5 \\ \hline ? \end{array}$$

260.	$620 \times 7 =$	$506 \times 3 =$	$7.004 \times 9 =$
	$5.300 \times 6 =$	$608 \times 6 =$	$9.008 \times 7 =$
	$65.000 \times 8 =$	$409 \times 8 =$	$64.080 \times 3 =$
	$30.508 \times 8 =$	$407.090 \times 5 =$	$500.904 \times 9 =$

261. Әті гектарғы ыкиснь 3.200 килограмм вика турун. Къмын тонна да центнер вика турун ыкиснь 2 сеем гектарғы? 4 гектарғы? 9 гектарғы?

262. Ivanovo-Voznesensksa вл шітеç къан фабрикаын вьд лун, къань 4.300 рома шітеç. Къмын рома шітеç къань seni 6 лунән?

10 вьлә да 100 вьлә әктәм

263. Совхозын әті лунә вартиснь кък вартан масина: әтіс 4 вәла масина, мәдъс електриçeskәј масина. Вәла масинаыс вьд çасын вартә 3 центнер һаң, а електриçeskәј масинаыс — 5 центнер һаң. Къмын центнер вартаснь најә 10 çасән? Vojdәр artalam, къмын центнер һаң 10 çасән вартас вәла масина. Әктәм:

$$3 \times 10 = 30 \text{ центнер.}$$

Електриçeskәј масина вартас: $5 \times 10 = 50$ центнер.

Vizedlәј бурзька, къзи artmә әктасыс 10 вьлә әктигән. (Әктәм льд dinә veşkydladoras sodtәma әті nolән).

Къмын центнер вартаснь вәла масина да електриçeskәј масина (torjән) 10 лунән, мәднөгән-кә — 100 çасән?

Вәла масина вартас: $3 \times 100 = 300$ центнер.

Електриçeskәј масина вартас: $5 \times 100 = 500$ центнер.

Vizedlәј бурзька, къзи artmә әктасыс 100 вьлә әктигән. (Әктәм льд dinә veşkydladoras sodtәma кък nolән)

264. Кәјдъс vesalan масина (trijer) 1 çасән vesalә 250 килограмм кәјдъс. Къмын тонна да килограмм sijә vermas vesavнь 10 çасән?

$$250 \text{ kg} \times 10 = 2.500 \text{ kg} = 2 \text{ t} \text{ da } 500 \text{ kg}$$

265.	$18 \times 10 =$	$230 \times 10 =$	$460 \times 100 =$
	$37 \times 10 =$	$460 \times 10 =$	$830 \times 100 =$
	$24 \times 100 =$	$3900 \times 10 =$	$4700 \times 100 =$
	$93 \times 100 =$	$4500 \times 10 =$	$9300 \times 100 =$

Кыкраса ыд вѣлэ эктэм

266. Колхозын 37 вѣв. Вѣв визэмьс вѣд вѣлѣс мѣнтисмь 1 саж да 25 урѣн. Уна-э сѣм мѣнтисмь став вѣвсѣ визэмьс? Тани лоэ 1 с. да 25 урсѣ востнѣ 37-ыс, мѣдногѣн-кѣ—125 (1 с. да 25 ур = 125 ур) востнѣ торжѣн 3 да с пѣв да 7-ыс.

$$\begin{array}{r}
 \times 125 \\
 37 \\
 \hline
 875 \quad (\text{I эктас}) \\
 + 375 \quad (\text{II эктас}) \\
 \hline
 4625 \text{ ур} = 46 \text{ с. да } 25 \text{ ур (этувја эктас)}
 \end{array}$$

Розѣ тѣдмавнѣ и мѣдногѣн: вѣждѣр артавнѣ уна-э колѣ мѣнтнѣ 30 вѣлѣс, сѣсѣа 7 вѣлѣс. Вѣрвѣлас, эктасјассѣ ѣтлаалам-да, сјѣ-зѣ 46 с. 25 ур артмас.

267. Му кузѣа 48 метр, пѣштаыс 23 метр. Ызѣд-ѣ лоэ му пloseадѣс?

Муыс ѣлпнан вокѣсанѣс рѣѣма. Арталѣј, куз-ѣ лоэ рѣѣс

268. Эѣи му 24 метр кузѣа да 22 метр пѣшта; мѣд му 36 метр кузѣа да 15 метр пѣшта. Код муыс ызѣдзѣк? Уна-ѣп-ѣ ызѣд?

269. Нѣга лѣствокѣн 37 виз, вѣд визѣн 29 сѣрас. Кѣ-мѣн сѣрас нѣга лѣствокѣн?

270.	$368 \times 39 =$	$1.367 \times 37 =$	$408 \times 49 =$
	$476 \times 47 =$	$3.459 \times 48 =$	$5.009 \times 63 =$
	$593 \times 53 =$	$4.578 \times 59 =$	$8.400 \times 87 =$
	$784 \times 78 =$	$43.427 \times 85 =$	$92.000 \times 96 =$
	$325 \times 26 =$	$28.324 \times 37 =$	$87.300 \times 45 =$

Kujimpasa l'yd v'lə əktəm

271. Kolhozyn vəli kəzəma şuən 126 gektar. B'yd gektarəş vois 836 kilogramm ɲaɲ. K'ym'n tonna, centner da kilogramm şu çukərtis'n kolhozyn?

Tani kolə 836 vošt'n 126 pəv, mədnogən-kə sun': 836 əkt'n v'ojdər 6 v'lə, seşsa 20 v'lə, vərynas 100 v'lə.

Gizam əktəmsə:

$$\begin{array}{r}
 \\
 \\
 \\
 \times 836 \\
 \hline
 5116^{\circ} \text{ (I əktas)} \\
 + 1672 \text{ (II əktas)} \\
 836 \text{ (III əktas)} \\
 \hline
 105336 \text{ kg (ətuvja əktas)}
 \end{array}$$

M'j vəsna II əktasas mi zavoditim gizn' dasjas mestaə.

M'j vəsna III əktasas mi zavoditim gizn' şojas mestaə?

Loə: kolhozyn çukərtəmaəş 105.336 kg ɲaɲ, mədnogən-kə: 105 tonna, 3 centner, 36 kg.

Prəveritəj əktəmsə əktan da əkt'şəs mestajasnas vezəmən, mədnogən-kə: əktəj 126 \times 836.

Kueəm loə əktasəş?

$$\begin{array}{l}
 272. \quad 349 \times 982 = \quad 967 \times 578 = \\
 \quad 456 \times 738 = \quad 345 \times 543 = \\
 \quad 759 \times 897 = \quad 999 \times 123 =
 \end{array}$$

Əktan mestaas puktəj əkt'şjassə da v'lpəv əktəj. Ku-eəməş loə'n əktasjəsəş?

273. Mazasa jeroə ʔstis'n vuzəs:

Vuzəs ɲim	Don'ş		L'yd	M'j don	
	sajt	ur		sajt	ur
Kuçik sarəg . . .	24	35	145 goz	?	?
Kolosei (g'yr'ş) . .	3	45	217 "	?	?
Kolosei (posni) . .	2	85	263 "	?	?
G'nsarəg	23	42	312 "	?	?
Stav'ş	—	—	—	?	?

Artaləj m'j don ʔstis'n vuzəssə?

274.	$354 \times 168 =$	$869 \times 593 =$	$792 \times 657 =$
	$872 \times 473 =$	$898 \times 672 =$	$896 \times 497 =$
	$589 \times 692 =$	$768 \times 894 =$	$963 \times 574 =$
	$924 \times 276 =$	$675 \times 576 =$	$872 \times 876 =$
	$387 \times 593 =$	$869 \times 683 =$	$987 \times 789 =$
	$366 \times 895 =$	$932 \times 576 =$	$875 \times 694 =$

Ноја ыдрасјас аќтам

275. 40 вәрҕн ызалыҕ пәрәдәмәәҕ 52 керҕән. Кымьн кер пәрәдәмәәҕ ставсә?

$$\begin{array}{r} \times 52 \\ 40 \\ \hline 2080 \text{ кер.} \end{array}$$

Әктыҕын једіңісаяс абуәҕ. Једіңісаяс веҕтас виз ылас гизам ној. Әни 2 једіңісаяс аќтам 4 даҕ вьлә, лоә 8 даҕ. Гизам сийәс виз улә даҕсаяс веҕтә. 5 даҕ аќтам 4 даҕ вьлә—лоә 2 ҕурс. Ставьс артмәс: 2080.

276. Прүзиннәј пиңәән роә лунтырән пиңовтнь 3 гектар му. Кымьн гектар му роә пиңовтнь 30 лунән?

277. Vartanән vartәм kolta lezisнь vartan ma-sina pyr. Ելали 49 gramm tuş. Una-ә наң vosә vartanjasән vartigән 200 koltaыҕ?

$$\begin{array}{r} \times 49 \\ 200 \\ \hline 9800 \text{ gr} \end{array}$$

Әктыҕын једіңісаяс да даҕсаяс абуәҕ, на мөстәын нојјас су-лаһән. Әктасын на веҕтә нојјас-зә сувтәдалам. Әни 49-сә аќтам 2 ҕо вьлә. 9 аќтам 2 ҕо вьлә—лоә 18 ҕо, мәднөгән-кә — ҕурс да 8 ҕо; 8 ҕосә гизам ҕојас улә, а 1 ҕурссә гизлам вокә.

4 даҕ воҕтам 2 ҕоыҕ, лоә 8 ҕурс. Да нәста вокьн гизам 1 ҕурс ем. Ставьс инә лоә 9 ҕурс. Гизам сийәс ҕурсјас мөстәә (нојәд мөстәә веҕкәдкивьнсаһыҕ). Әктасын мијан лоәс 9.800. Siz-кә инә 200 koltaыҕ vartanән vosә 9.800 gr наң.

Artaləj, una-ə nañ vosə vartanən vartigən 300 koltaş, 500 koltaş, 900 koltaş?

$$278. \quad \begin{array}{r} \times 45 \\ 10 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 450 \\ 10 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 450 \\ 100 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 37 \\ 20 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 37 \\ 200 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 112 \\ 40 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 707 \\ 100 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 707 \\ 200 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 707 \\ 300 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 25 \\ 1000 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 25 \\ 20000 \\ \hline ? \end{array}$$

279. Kolhoz medaşis kьskavıñ nañ pristaşan lavkaəz 20 urən mesəkьş. Bьd telegaə vəli puktəñ 6 mesəkən.

Lunən loi kьskəma 100 telega.

Una-ə şəm voştaş kolhoz nañ kьskəməş?

280. 1927-28 voьn SSSR-ьn kolhozjaslən vəli kəza mu ploşead 900.000 gektar. 1930 voьn kolhozjaslən kəza ploşead sodi 40 pəv. Kьmьn gektar kəza ploşead vəli kolhozjaslən 1930 voьn?

$$281. \quad \begin{array}{l} 42 \times 20 = \\ 57 \times 30 = \\ 96 \times 40 = \\ 99 \times 50 = \end{array} \quad \begin{array}{l} 163 \times 60 = \\ 482 \times 70 = \\ 536 \times 90 = \\ 968 \times 80 = \end{array} \quad \begin{array}{l} 125 \times 300 \\ 476 \times 200 \\ 593 \times 400 \\ 678 \times 900 \end{array}$$

282. Jojša kolhoz nəvis sovhozьş 7 porşpi. Bьd porşpi sulalə 7 sajt da 50 ur. Kьmьn sajt mьntis kolhoz porşpijanьş.

$$7 \text{ s. } 50 \text{ ur.} = 750 \text{ ur.}$$

$$\begin{array}{r} \times 750 \\ 7 \\ \hline 5250 \end{array} \text{ ur.} = 52. \text{ s. da } 50 \text{ ur.}$$

Oz kov vuvədn̄: noļ—sijə ņemtor. L̄dn̄ jėd̄nicajās m̄stān-kə sulalə noļ, sijə loə, m̄j l̄dn̄ jėd̄nicajās s̄v. S̄vəsna 0×7 —sijə zik ətkod, k̄zi sodtavn̄ 7-ļš ņemtor.

$$0+0+0+0+0+0+0=0; \quad 0 \times 7 = 0$$

Kəť k̄m̄n noļ sodtalam, summas̄ p̄r noļ loə. Kəť k̄m̄n̄s m̄i voštam noļ, əktas̄ p̄r noļ loə.

283. Artaləj, unā-ə kovmas m̄ntn̄ 15 poršpiš, 3-ļš, 8-ļš, 9-ļš, v̄d poršpi-kə sulalə 4 s. da 80 ur?

284. Mu kužta 200 metr. Paštās 9 metr. b̄zd-ə loə m̄i plošad̄s?

$$\begin{array}{r} \times 200 \\ \quad 9 \\ \hline 1800 \text{ kv. m.} \end{array}$$

M̄j vəsna tajə əktas̄n jėd̄nicajās da dasjas m̄stān loən̄ noļjas?

$$380 \times 6 = \quad 950 \times 9 = \quad 560 \times 5 =$$

$$3800 \times 6 = \quad 9500 \times 9 = \quad 5600 \times 5 =$$

$$38000 \times 6 = \quad 95000 \times 9 = \quad 56000 \times 5 =$$

285. Lavkān vuzalisn̄ c̄sjanjas 4 sajt da 3 urən. Unā-ə šəm kolə m̄ntn̄ 3 c̄sjan̄s? 7 c̄sjan̄s?

$$4 \text{ s. da } 3 \text{ ur} = 403 \text{ ur.}$$

$$\begin{array}{r} \times 403 \\ \quad 3 \\ \hline 1209 \text{ ur} = 12 \text{ s. da } 09 \text{ ur.} \end{array}$$

M̄j vəsna tani dasjas m̄stās noļ sulalə?

Мьҗла җедиҗикаҗас местаас воҗза әктасас 0 (ноҗ) су-
лалә?

Вәлинь-ә җедиҗикаҗас әктәсьн? Лоаснь-ә најә әкта-
сьн?

Мьҗла II әктассә ми заводитим гизнь шо улә?

289. Vernә-ә resitәma primerҗasъs? Мьҗла вәҗја prime-
ras II әктассә заводитәма гизнь җурсјас улә?

$$\begin{array}{r} \times 12 \\ \times 7 \\ \hline 875 \\ + 875 \\ \hline 9625 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 125 \\ \times 770 \\ \hline 8750 \\ + 875 \\ \hline 96250 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 125 \\ \times 7700 \\ \hline 87500 \text{ [I әктас]} \\ + 875 \text{ [II әктас]} \\ \hline 962500 \text{ [әтүвја әктас]} \end{array}$$

Визәдләҗ, кьмын 0 (ноҗ) вьд әтүвја әктасьн, кьмын
ноҗ вәләма әктәсьҗасьн.

290. Sovхозьн 170 мәс. Вьд мәс воҗәзән җетә 2.900
литр җәв. Уна-ә җәв воҗәзән җетаснь став мәскьs?

Тәҗә задаҗасә роҗә resитнь тәзи.

Кьмын ноҗ вәли әктан ромьн? әктәсь ромьн?

$$\begin{array}{r} \times 2900 \\ \times 170 \\ \hline 203 \text{ [I әктас]} \\ + 29 \text{ [II әктас]} \\ \hline 493000 \text{ l. [әтүвја әктас]} \end{array}$$

Кьмын ноҗ loi әктас ромьн?

291. Әктан да әктәсь-кә ромаҗәнь ноҗјас вьлә, әктәм
вәҗигән најәс роҗә сьвьтльнь, а әктәмсә вәҗәм вәҗьн әктас
дinas содтьнь сьмда ноҗ, кьмынәс сьвьтлid.

$$\begin{array}{ll} \mathbf{292.} & 4300 \times 120 = & 12000 \times 350 = \\ & 120 \times 4300 = & 350 \times 12000 = \\ & 5700 \times 400 = & 1200 \times 3500 = \\ & 400 \times 5700 = & 3500 \times 120 = \\ & 8000 \times 600 = & 8700 \times 780 = \end{array}$$

PLOSEAD MERAJAS.

293. Veškьdnolpeļesa mu kuzta 200 metr, paštaьs 50 metr.

Gizlaalaj mu plan. Masstavьs: 1 çom pašta kost tetradanьd loə 10 m. pьddi.

Artalaj, bьzd-ə loə plosead tajə mulən kv. metrən?

Ləşədaj tajə masstav serĭ-zə məd mu plan, kuztaьs sьlən 125 metr, paštaьs 80 metr.

Artalaj sьlsь ploseadsə.

Gizlaalaj plan 100 metr kuza vokjasa kv. mulьs.

Artalaj sьlsь ploseadsə.

Tajə kujimnan muьs ətьzdaəş avu plosead şertibьs?

10.000 kv. metrьs loə 1 hektar.

294. Veškьdnolpeļesa mu kuzta 500 metr, paštaьs 400 metr. bьzd-ə loə mu ploseadsьs?

295. Gizlaalaj plan kьk veškьdnolpeļesa mulьs:

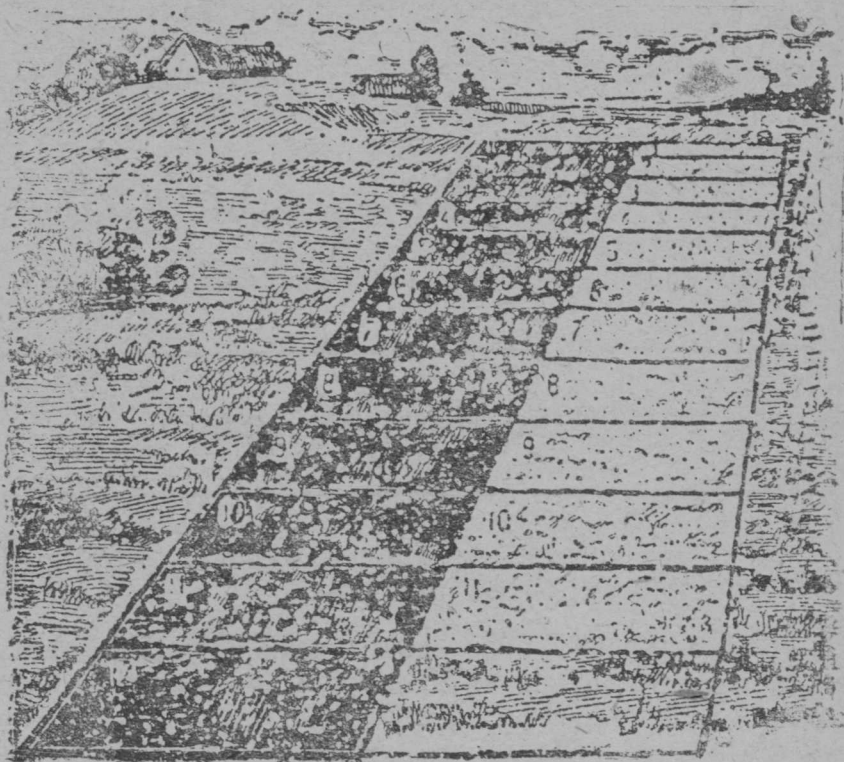
a) 60 sьv \times 40 sьv da b) 80 sьv \times 30 sьv. Masstavьs: 2 çom pašta kost tetradad loə 10 sьv pьddi.

Artalaj kv. sьvjən da vištalaj, kod mu ploseadsьs bьzdьk?

2.400 kv. sьv loə dešetina.

Gektarьn pəşĭ 2.200 kv. sьv.

296. Къмын кв. сьв вьлэ гектар ичэтък дешетинаыс?
 Визэдлэж 16-d шер. вьлэ, къмын этьзда тор вьлэ жукәма
 дешетина? Къмын сееэм торъс гектарьн?

Дешетина.

16-d шерпас.

Гектар.

Гектар ичэтък дешетинаыс дешетина даскъкәд
 жукәп ьздаыс.

ТӘДМАЛӘМ ТОРЪАС ВЬЛӘ ЗАДАЧАЈАС.

297.	$32 \times 21 =$	$21 \times 32 =$	$322 \times 331 =$
	$88 \times 11 =$	$11 \times 88 =$	$213 \times 312 =$
	$888 \times 111 =$	$111 \times 888 =$	$331 \times 222 =$
	$222 \times 333 =$	$333 \times 222 =$	$999 \times 111 =$

$$\begin{aligned} 331 \times 322 &= \\ 312 \times 213 &= \\ 222 \times 331 &= \\ 111 \times 999 &= \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 436 \times 569 &= \\ 678 \times 379 &= \\ 455 \times 866 &= \\ 596 \times 478 &= \end{aligned}$$

298.

\times	1245
	<u>451</u>
	1245
+	6225
	<u>-4980</u>
	561.495

\times	1245
	<u>3401</u>
	1245
+	4980
	<u>3735</u>
	4.234.245

\times	1245
	<u>3001</u>
	1245
+	3735
	<u>3.736.245</u>

Эктан мeстaас пуктэј эктэссэ да ылрэн эктэј.

299.

\times	387
	<u>121</u>
	?

\times	387
	<u>1211</u>
	?

\times	387
	<u>1201</u>
	?

\times	387
	<u>1001</u>
	?

\times	387
	<u>1210</u>
	?

\times	121
	<u>387</u>
	?

\times	1211
	<u>387</u>
	?

\times	1201
	<u>387</u>
	?

\times	1001
	<u>387</u>
	?

\times	1210
	<u>387</u>
	?

300.

\times	1919
	<u>1010</u>
	?

\times	1010
	<u>1919</u>
	?

\times	3232
	<u>3030</u>
	?

\times	3030
	<u>3232</u>
	?

\times	3300
	<u>3300</u>
	?

301.

\times	2222
	<u>18</u>
	?

\times	2222
	<u>108</u>
	?

\times	2222
	<u>1008</u>
	?

\times	2222
	<u>10008</u>
	?

Эктан мeстaас пуктэј эктэссэ да ылрэн эктэј.

302.	5 sajt 0,5 ur × 203	5 sajt 50 ur × 203	80 sajt 60 ur + 506
	?	?	?
303.	× 909 × 7071	× 7071 × 909	× 8018 × 304
	?	?	?
304.	× 232 × 20	× 232 × 200	× 2320 × 2000
	?	?	?

305. Artaləj rəskod RIK-ləş skolajas vələ.

Gizantorjas da ɳigajas vələ űetəma vəd velədçəşlə 5 s. da 25 urən.

Stav velədçəşlə 965 mort	?
25 parta ɳəvəma 20 sajtən	?
7 doska " 22 "	?
2 skap " 42 "	?
3 eətki " 9 "	?
Gazet da zurnal suzədəma 14 skolalə 5 sajtən skola vələ	?
Posni rəskodjas vələ űetəma 14 skolalə 10 sajtən	?

Stav b s ?

306. Gərləş skət burdədəmləş voűtənlə 35 urən, a posni skət burdədəmləş 15 urən. Kəmlən sajt voas skət burdədəmləş voəgəgərən, gərləş skətsə-kə vajədlasnlə 1.204 jur, a posnişə 2.017 jur?

J U K Ə M.

307. Ətlaűtətam kək zadaça:

I zadaça: Jeroə vuzəs vajəmləş kujim jameiklə mlən-tisnlə 2 sajtən. Kəmlən sajt mlən-tisnlə kujimnanəslə?

Tajə zadaçaləş resajtçəşşə, mi tədəm-ɳin, əktəmən.

$$2 \text{ s.} \times 3 = 6 \text{ sajt.}$$

Kujim jameiklə kəskaűəmləş mlən-tisnlə 6 sajt.

II zadaça. Kujim jameiklə vuzəs vajəmləş mlən-tisnlə 6 sajt. Jameikjasləş űəmsə jukisnlə askostanlə ətməndaən. Kəmlən sajtən vois vəd jameiklə?

Медьм resitнь тажэ задачасә, 6 sajтә колә јукнь әтәда 3 peлә. Лоә 2 sajтән вьд peлән. Siz-кә, вьд јameик-ль vois 2 sajтән.

Тажә мәд задачасә ми resitim јукәмән.
Јукәм gizә со кьзи:

$$6 \text{ s.} : 3 = 2 \text{ sajт.}$$

Льддәшә: 6 sajт јукам 3 peлә—лоә 2 sajт. : (кьк çut) pas суә јукан пасән. Vernә-ә ми вәчим јукәмсә, роә proveritнь әктәмән: $2 \text{ s.} \times 3 = 6$. А ми тәдам, 3 јameик звьльс 6 sajт вошtisнь.

Льдәс, кодәс ми јукам, суә јуканән; код вьлә јукам, сижә лоә јукьсән; мьј artmas јукәм вәрән, сижә суә јукасән.

$$\begin{array}{ccc} 6 \text{ sajт} & : & 3 & = & 2 \text{ sajт} \\ [јукан] & & [јукьс] & & [јукас] \end{array}$$

308. Artalәј da јuašan pasјas mestaas gizәј мьј колә.

9 : 3 = 3	21 : 3 = ?	3 × 3 = 9	? × 3 = 21
12 : 3 = 4	24 : 3 = ?	4 × 3 = 12	? × 3 = 24
15 : 3 = ?	27 : 3 = ?	? × 3 = 15	? × 3 = 27
18 : 3 = ?	30 : 3 = ?	? × 3 = 18	? × 3 = 30

Әtipasa льд вьлә јукләм.

309. Tima çiktsa kolxoznikјaslән 56 гектар му. Медьм сижәс узавнь 8 veзаән, најә stav musә јукisнь 8 peлә. Кь-мьн гектара loi вьд му?

Медьм resitнь тажә задачасә, 56 gasә колә јукнь 8 pe-лә. Колә коршнь seeәм льд, кодәс мед әктам 8 вьлә да лоә 56. Vizәdlam Pifagor tablica вьлә. Seni 8-d stolbecas 56-ьс sulalә 7-d vizкәд krestašaninьн. Siz-кә инә 56-ьс лоә, kor ми 8-сә вошtam 7-ьс. Poә сижәс gizнь: $56 = 8 \times 7$. А та шertј ми zev kokңia јукәmtә вәçam: $56 \text{ ga} : 8 = 7 \text{ ga}$.

Въд му лоә 7 га.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	14	21	28	35	42	49	56	63
8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	18	27	36	45	54	63	72	81

Къзи јуклигән рәзультъсьнь Pifagor тавліцаән.

310. 6 metr појъš мынтәма 54 сажт. Pifagor тавліца сәрті корşәј una-ә sulalә 1 metr пој.

311. Въд гектар муыš воис 9 центнер шу. Къмын гектар вәли кәзәма, став наңыс-кә çукәрмис 45 центнер? 72 центнер? 63 центнер?

312. Корşәј Pifagor тавліца сәрті una-ә лоә:

$54 : 6 =$	$63 : 7 =$	$82 : 8 =$
$9 \times 6 =$	$9 \times 7 =$	$9 \times 8 =$
$48 : 6 =$	$56 : 7 =$	$32 : 8 =$
$8 \times 6 =$	$7 \times 8 =$	$4 \times 8 =$
$54 : 9 =$	$49 : 7 =$	$72 : 9 =$
$6 \times 9 =$	$7 \times 7 =$	$8 \times 9 =$
$48 : 8 =$	$56 : 8 =$	$32 : 4 =$
$6 \times 3 =$	$7 \times 8 =$	$8 \times 4 =$

313. Jukəm gizəmən vəçəpъ jeseə so kьzi:

$$\begin{array}{r|l}
 \text{[jukan]} & \text{[jukьs]} \\
 \hline
 64 & 4 \\
 4 & \hline
 24 & 16 \text{ [jukas]} \\
 \hline
 24 & \\
 \hline
 & \\
 & \text{''}
 \end{array}$$

314. Jukəj tazi gizəmən:

$$\begin{array}{lll}
 32 : 2 = ? & 96 : 8 = ? & 48 : 3 = \\
 76 : 4 = ? & 68 : 4 = ? & 75 : 5 = \\
 \\
 52 : 2 = ? & 65 : 5 = ? & \\
 42 : 3 = ? & 98 : 7 = ? &
 \end{array}$$

315. Kerka verđpъ uzalьs 3 plətnikъ mьntisъ 306 sajt. Kьmьp sajtəp vois vьd plətnikъ, řəmsə-kə najə jukisъ ətmьndaəp?

$$\begin{array}{ccc}
 306 & : & 3 = 102 \text{ sajt.} \\
 \text{[jukan]} & & \text{[jukьs]} \quad \text{[jukas]}
 \end{array}$$

Kьmьp řo jukanьp? Kьmьp řo jukasьp? Kьmьp das jukanьp? Kьmьp das jukasьp? Kьmьp jediņica jukanьp? Kьmьp jediņica jukasьp?

Mьj vəsna dasjas mestə tani suvtədəma 0 (no)?

Prəveritəj jukəmsə əktəmən.

$$\begin{array}{lll}
 316. & 408 : 2 = & 609 : 3 = & 408 : 4 = \\
 & 604 : 2 = & 609 : 3 = & 804 : 4 = \\
 & 806 : 2 = & 903 : 3 = & 505 : 5 =
 \end{array}$$

317. Vuzařs vuzalis gazet 5 sajt da 15 ur don. Kьmьp gazet sijə vuzalis, 1 gazetьs-kə sulalə 5 ur?

$$\begin{array}{r|l}
 5 \text{ s. da } 15 \text{ ur} = 515 \text{ ur.} & \begin{array}{r} 515 \\ \hline 5 \\ \hline 15 \\ \hline 15 \\ \hline \end{array} \\
 & 103 \text{ g.} \\
 & \text{''}
 \end{array}$$

Em avu tani jukasъn dasjas? Mъj mi gizim jukasъ dasjas mestaas? Mъjla dasjas mestaas euk kolъ nolъsъ giznъ? Proveritъj jukъmsъ âktâmъn.

318. Delegatlъ sjezd vълъ munnъ ŕetisnъ 9 sajt da 45 ur ŕâm. Vъd kilometrъŕ sija mъntъŕis 9 urъn. Kъmъn kilometr vълъ tъrmis sълъn progonnъj ŕâm.

319. Ŗelъsâvet vuzalis 5 sajta zajom ovligacija 14.035 sajt don. Kъmъn ovligacija sija vuzalis?

$$\begin{array}{l}
 \text{320. } 812 : 4 = \quad 2.142 : 6 = \quad 6.352 : 8 = \\
 936 : 9 = \quad 2.472 : 8 = \quad 5.481 : 9 = \\
 642 : 6 = \quad 3.654 : 6 = \quad 4.236 : 6 =
 \end{array}$$

Prâveritъj jukъmsъ âktâmъn.

$$\begin{array}{r}
 \text{321. } \begin{array}{r} 8072 \quad 4 \\ \underline{8} \quad \quad 2018 \\ \text{"07} \\ \underline{\quad} \quad 4 \\ \text{"32} \\ \underline{\quad} \quad 32 \\ \text{" "} \end{array}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 3018 \quad 3 \\ \underline{3} \quad \quad 1006 \\ \text{"018} \\ \underline{\quad} \quad 18 \\ \text{" "}
 \end{array}$$

Viŕtalъj, mъjla tajъ jukasjasъn das pъddi da ŕo pъddi nolъjas puktъma.

Proveritъj jukъmsъ âktâmъn.

$$\begin{array}{l}
 \text{322. } 4.036 : 4 = \quad 6.018 : 2 = \\
 6.027 : 3 = \quad 8.072 : 8 = \\
 5.045 : 5 = \quad 4.032 : 4 = \\
 9.024 : 3 = \quad 6.012 : 3 =
 \end{array}$$

323. Velêdçantorjas çâvnъ 4 skolalъ ŕetisnъ 480 sajt. Kъmъn sajtъn vois vъd skolalъ, ŕâmsâ-kâ najъ jukisnъ atmъndaân?

Къмын ҫо јукаһын? Къмын ҫо лә јукаһын? Къмын
 das јукаһын? Къмын das лә јукаһын? Къмын једіңіса
 јукаһын? Къмын једіңіса лә јукаһын?

$$480 \text{ s.} : 4 = 120 \text{ sajt.}$$

Мыјла јукаһын једіңісајас местаһн ләи нәл?

Proveritәј јукәмсә әктәмән.

Күеәм ләд ешкә ләи јукаһын, ромас-кә нәлсә егә
 суvtәдәј? Күеәм ләд ешкә секи артмис әктәмән proveritәм
 вәһын?

Вәҫәј тајә јукәмсә аһнәд. Колас оз тјаһ коласһ?

$$\begin{array}{r}
 324. \quad \quad \quad \begin{array}{r}
 \underline{9184} \quad \underline{9} \\
 \underline{\quad 9} \quad \quad \quad \underline{1020} \\
 \quad \quad \quad \underline{\quad 18} \\
 \quad \quad \quad \underline{\quad 18} \\
 \quad \quad \quad \underline{\quad \quad 3}
 \end{array}
 \end{array}$$

Мыјла јукаһын једіңісајас месаә ләи гизһн нәл? Къзи
 тајә јукәмсә proveritһн әктәмән?

325. Јукәј әктан тавліса ҫерті со күеәм ләдјас:

$$\begin{array}{cccccc}
 47 : 8 = & 44 : 8 = & 43 : 8 = & 42 : 8 = & 41 : 8 = & \\
 56 : 8 = & 55 : 8 = & 54 : 8 = & 53 : 8 = & 52 : 8 = &
 \end{array}$$

326. Кък гектар ми вәлә әтһнәдәһн кәзисһн 48 kg.
 турһн кәјдһс. Къмын kg. кәјдһс кәзисһн вәд гектар вәлә?

$$48 \text{ kg.} : 2 = ?$$

Тани јукәмсә ләд вәҫһн со къзи:

Vojdәр јукаһ 4 das kg. 2 peлә—loas 2 das kg. Seҫsa
 8 kg. јукаһ 2 peлә—loas 4 kg. 2 das kg. da 4 kg.—loas
 24 kg. Siz-кә инә:

$$48 \text{ kg.} : 2 = 24 \text{ kg.}$$

Въд гектар вѣлѣ кѣзиснѣ 24 кг. турун кѣждѣс.

Кѣмьн дае вѣли јуканас? Кѣмьн дае лои јукасьн? Кѣмьн једѣница вѣли јуканас? Кѣмьн једѣница лои јуканас?

327. 4 гектар му вѣлѣ ѣтмьндаѣн кѣзиснѣ 64 кг. турун кѣждѣс. Кѣмьн кг. турун кѣждѣс кѣзиснѣ въд гектар вѣлѣ?

$$64 \text{ кг.} : 4 = ? \quad \begin{array}{r|l} 64 & 4 \\ -4 & \hline 24 & \\ -24 & \\ \hline & \end{array} \quad \begin{array}{l} 16 \text{ кг.} \\ \\ \\ \end{array}$$

“ “

6 дае јукам 4 пеѣ—лоѣ 1 дае, да 2 дае коѣ. Гизам 1 дае јукасас. Коѣс 2 дае бергѣдам једѣницајасѣ—лоас 20 једѣница. Содтам сѣ динѣ 4 једѣница—лоас 24 једѣница. 24-сѣ јукам 4 пеѣ—лоѣ 6. Гизам сижѣс јукасас једѣницајас мѣстаѣ.

Въд гектар му вѣлѣ кѣзиснѣ 16 кг. турун кѣждѣс.

328. 4 изтѣг паѣка сулаѣ 60 ур. донѣ-ѣ сулаѣ 1 изтѣг паѣка?

Провѣритѣј ѣктѣмѣн вернѣ-ѣ вѣѣма јукѣмсѣ.

$$\begin{array}{r|l} 60 & 4 \\ -4 & \hline 20 & \\ -20 & \\ \hline & \end{array} \quad \begin{array}{l} 15 \text{ ур.} \\ \\ \\ \end{array}$$

“ “

329. 4 гектар муьѣ воис докод:

3 везаѣн узалигѣн
348 шѣјт

4 везаѣн узалигѣн
564 шѣјт

5 везаѣн узалигѣн
1016 шѣјт

Въд-ѣ доход воис 1 гектар муьѣ 3 везаѣн узалигѣн.

Loas oz tajə jukasyn šoʙs? Mɔjla oz lo?

$$\begin{array}{r|l} 348 \text{ s.} & 4 \\ \hline 32 & 87 \text{ s.} \\ \hline \text{“}28 & \\ - & 28 \\ \hline & \text{“} \end{array}$$

Kujimšosə vojɔdər bergədam dasjas vɔlə. Stavɔs loə 34 das. Jukam sijəs 4 pelə. Jukasyn loə 8 das, da 2 das jeseə kolə. 2 dassə bergədam jediɔicajasə—loə 20. Da nəsta 8 jediɔica em—loə 28 jediɔica. 28-sə jukam 4 pelə—loas 7. Siz-kə, gektar muɔɔ 3 vezaən uzaligən voə doxod 87 sajt.

Prəveritəj əktəmən, luɕki-ə vəçəma jukəmsə.

Əni artaləj, ɔzɔd-ə doxod voas 1 gektarɔɔ vitvezaən uzaligən?

Loəɔ-ə jukasyn šursjas?

$$\begin{array}{r|l} 1016 \text{ s.} & 4 \\ \hline 8 & 254 \text{ s.} \\ \hline \text{“}21 & \\ - & 20 \\ \hline & \text{“}16 \\ - & 16 \\ \hline & \text{“} \end{array}$$

Kɔzi tajə jukəmsə vəçəma?

Prəveritəj əktəmən vernə-ə jukəmsə vəçəma.

Artaləj, ɔzɔd-ə doxod voas 1 ga muɔɔ 4 vezaən vəçitəms?

330.	498 : 6 =	476 : 7 =
	584 : 8 =	352 : 4 =
	666 : 9 =	774 : 9 =
	375 : 5 =	952 : 7 =
	1.602 : 6 =	1.673 : 7 =
	2.688 : 7 =	2.952 : 8 =
	3.856 : 8 =	2.754 : 6 =
	5.157 : 9 =	5.922 : 9 =

331. 8 gektar mu vьbьs vois 416 centner zьr. Kьmьn centner zьr, cьkьrtisnь 5 gektarьs?

332. 3 mort 1 lunьn kьzan masinaьn kьzisnь 24 gektar mu. Kьmьn mort эji lunьn masinaьn kьzasnь 56 gektar mu?

333. Kolhozь эtuvja karta strьitnь 5 vo kezлэ uzdisnь 1500 sajt sьm. Kьmьn sajtьn vo kolhozьl loэ mьntьnь uzjьzsэ, vьd vo-kэ sijэ pondas mьntьnь эtmьndaьn?

$$\begin{array}{r|l} 1500 \text{ s.} & 5 \\ \hline 15 & 300 \text{ s.} \\ \hline \text{"00} & \end{array}$$

Mьj vьsna jukas pomas sulalэ 2 noj?

Prьveritэj эktьmьn, vernэ-э jukьmsэ vэcьma.

334. $3.600 : 6 =$ $8.100 : 9 =$ $54.000 : 6 =$
 $5.400 : 9 =$ $4.900 : 7 =$ $72.000 : 8 =$

335.
$$\begin{array}{r|l} 8012 & 3 \\ \hline 6 & 2670 \\ \hline 20 & \\ \hline 18 & \\ \hline \text{"21} & \\ \hline 21 & \\ \hline \text{"2} & \end{array}$$

Jukan romьn avi noj. Mьj vьsna-nэ noj loi jukas romьn?

Prьveritэj jukьmsэ эktьmьn.

336. $5.622 : 1 =$ $8.658 : 9 =$
 $5.184 : 6 =$ $6.243 : 8 =$
 $2.667 : 7 =$ $3.454 : 5 =$

Prьveritэj jukьmsэ эktьmьn.

Кькраса lьd vьлэ jukьm

337. Kьmьn das 50-ьn? 80-ьn? 70-ьn? 40-ьn? 90-ьn?
 Kьmьn das da jedиnica 82-ьn? 95-ьn? 53-ьn? 87-ьn?
 36-ьn? 37-ьn? 64-ьn?

338. $60 : 20 = 3$
 $71 : 20 = 3$ da koļā 11
 $80 : 20 = ?$
 $82 : 20 = ?$
 $72 : 30 = ?$

339. $50 : 20 = ?$
 $57 : 20 = ?$
 $63 : 20 = ?$
 $79 : 20 = ?$
 $99 : 30 = ?$

340. $150 : 30 = 5$
 $167 : 30 = 5$ da koļā 17
 $180 : 30 = ?$
 $181 : 30 = ?$

$120 : 30 = ?$
 $125 : 30 = ?$
 $140 : 30 = ?$
 $170 : 30 = ?$

341. 21 kv. m. zoz krašitēms mēntisn 84 sajt. Una-ə suvtis 1 kv. m. krašitēm?

84 s.	:	21	=	?
[jukan]		[jukšs]		[jukas]

Artaləj əktəmən, rožə oz jukasə puktyn 2? 3? 5?
 Adzam, mšj 84 š. : 21 = 4 s.

342. $63 : 21 =$ $96 : 32 =$ $60 : 15 =$ $84 : 22 =$
 $88 : 22 =$ $99 : 33 =$ $90 : 15 =$ $96 : 33 =$

343. $256 : 8 =$	$312 : 39 =$
$256 : 32 =$	$544 : 68 =$
$399 : 57 =$	$581 : 83 =$
$897 : 93 =$	$581 : 7 =$
$246 : 6 =$	$325 : 25 =$

344. Kšmyn das 325-yn? 678-yn? 935-yn? 487-yn?

345. Ədək grezdyn nəvisn zajom ovligacija 76 sajt da 50 ur don. Grezdas 30 ovnəs. Kšmyn sajt don ovligacija voas vəd ovnəs vlə, jukasn-kə najəs ətməndaən?

$76 \text{ s. da } 50 \text{ ur} = 7650 \text{ ur.}$

$$\begin{array}{r|l}
 7650 & 30 \\
 \hline
 60 & 255 \text{ ur.} = 2 \text{ s. da } 55 \text{ ur.} \\
 \hline
 165 & \\
 \hline
 150 & \\
 \hline
 \text{"150} & \\
 \hline
 150 & \\
 \hline
 \text{" " "} &
 \end{array}$$

Præveritæj jukæmsæ æktæmæn.

346. Pilitçbşjas ker pilitæmş voştisnş 13 sajt da 68 ur. Bşd kerjş naly mşntisnş 36 uræn. Kşmşn ker najæ pilitisnş?

$$13 \text{ s. da } 68 \text{ ur} = 1398 \text{ ur.}$$

$$\begin{array}{r|l}
 1368 & 36 \\
 \hline
 108 & 38 \text{ k.} \\
 \hline
 \text{"288} & \\
 \hline
 288 & \\
 \hline
 \text{" " " "} &
 \end{array}$$

Præveritæj jukæmsæ æktæmæn.

347. 225 : 15 =	4.941 : 61 =
5.184 : 72 =	8.712 : 99 =
2.331 : 37 =	2.331 : 63 =
2.795 : 43 =	6.272 : 98 =
6.636 : 78 =	6.636 : 64 =

348. Kolhozşn 58 şojşş. 1928/29-d voşn stav dokodş kolhozşn vely 28.884 sajt. 1929/30-d voşn kolhozş vois dokod 47.038 sajt. Kşmşn sajt vşlæ sodi dokodş 1 şojşş vşlæ, şojşş lşdşş-kæ ez vezşş?

349. 3.996 : 12 =	25.701 : 39 =
5.325 : 15 =	93.023 : 97 =
6.462 : 18 =	60.702 : 67 =

$$\begin{array}{ll} 49.560 : 84 = & 58.412 : 68 = \\ 42.756 : 84 = & 47.613 : 59 = \\ 420.756 : 84 = & 660.665 : 95 = \end{array}$$

Kujimpasa ləd vələ jukəm.

350. Kъмын şo 800-ьн? 600-ьн? 400?

351. Kъмын şo 1000-ьн? 2000-ьн? 3000-ьн? 8000-ьн? 4400-ьн?

352. Kъмын şo da das 1240-ьн? 6440-ьн? 7900?

353. Tələdçan masina tələdis 1 çasən 432 kilogramm nə. Kъмын ças loə sьb tələdnь 2.160 kilogramm nə.

$$2160 \text{ kg.} : 432 \text{ kg.} = 5.$$

$$\begin{array}{ll} 354. & 492 : 123 = & 615 : 123 = \\ & 3.504 : 876 = & 6.936 : 867 = \\ & 4.365 : 485 = & 1.284 : 321 = \end{array}$$

Proveritəj jukəmsə əktəmən.

355. 1927-əd voьn SSSR-ьн vəli 1500 kolhoz, a 1931-ьн 225000. Artaləj kъмын pəv sodis kolhoz ləd?

356. Amerikaьн traktor uzalə vonas 600 ças.

Mijan sovhozjasьн sijə uzalə vonas 2400 ças.

Kъмын pəv ças vonas mi uzədam traktorsə jonьka Amerika şert'i?

357. 1928/29 voьн Komi oblaştьн vələma 346 içət skola, vələdçьş vələma seni 16.608 mort.

1932/33 voьн loə 441 skola, seni loə vələdçьş 37.562 mort.

Artaləj kъмын skola da kъмын vələdçьş sodəma 1928/29 vo şert'i.

Artaləj kъмын vələdçьş vələma sərkođa ləddəmən vьd skolaьн 1928/29 voьн da 1932/33 voьн.

$$\begin{array}{r}
 358. \quad 37.596 : 964 = \quad 27.075 : 475 = \\
 \quad 85.632 : 892 = \quad 74.334 : 953 = \\
 \quad 65.072 : 784 = \quad 87.009 : 897 = \\
 \quad 45.312 : 768 = \quad 50.475 : 673 =
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 359. \quad 54.880 : 112 = \quad 70.125 : 275 = \quad 103.385 : 115 = \\
 \quad 3.411 : 379 = \quad 31.968 : 864 = \quad 323.244 : 369 = \\
 \quad 3.736 : 467 = \quad 36.342 : 673 = \quad 506.664 : 558 = \\
 \quad 7.398 : 822 = \quad 50.048 : 736 = \quad 516.186 : 594 = \\
 \quad 7.352 : 919 = \quad 81.498 : 867 = \quad 763.752 : 789 =
 \end{array}$$

Џакъдзык торјас јукәтмьн.

360. Џакъдзык торјасән јукәтмьн лоәнь, кор јукасын сәрас ливә ротас нол.

$$\begin{array}{r|l}
 14385 & 137 \\
 \hline
 137 & 105 \\
 \hline
 \text{" " 685} & \\
 \hline
 685 & \\
 \hline
 \text{" " " "} &
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l}
 21620 & 47 \\
 \hline
 188 & 460 \\
 \hline
 \text{" " 282} & \\
 \hline
 282 & \\
 \hline
 \text{" " " "} &
 \end{array}$$

Osivkajas vermasnъ lonъ sәtmъn termašәmла, dumajttәg uzalәmла. Vozza primeras, јukәsas, vuvәdam-kә noļsә suvtәdnъ, 105 рьddi mijan loә sәtmъn 15, mәd primeras 460 рьddi—46.

$$\begin{array}{r}
 361. \quad 269.808 : 876 = \quad 221.122 : 437 = \quad 296.262 : 327 = \\
 \quad 269.808 : 308 = \quad 352.611 : 579 = \quad 296.262 : 906 =
 \end{array}$$

362. Velәdčantorјas ңәvнъ skolalъ šetisнъ 349 sajт da 92 ur. Velәdčъšъs 324 mort. Kъmъn sajтәn vizisнъ vьd velәdčъš vьlә?

$$\begin{array}{r|l}
 363. \quad 463848 & 231 \\
 \hline
 462 & 2008 \text{ s.} \\
 \hline
 \text{" " 1848} & \\
 \hline
 1848 & \\
 \hline
 \text{" " " "} &
 \end{array}$$

Mъj vәsna јukasas dasјas da šojas mestaas suvtәdәma noļјas?

364.	81.991 : 221 =	244.755 : 245 =
	81.991 : 371 =	244.755 : 999 =
	6.755 : 307 =	222.705 : 245 =
	66.154 : 22 =	220.745 : 245 =
	66.154 : 3007 =	247.135 : 307 =
	3.663 : 333 =	29.785 : 37 =
	333.333 : 333 =	247.135 : 805 =

365. Veskydnopelosa gradjarlan ploseady 43.740 kv. metr. Kuztaas 243 metr. Kymn metr pashas?

$$43.740 : 243 = ?$$

Taja jukamsa vojdar asnd vash. Sessa vizadlaj kyzi tani jukama.

$$\begin{array}{r|l} 43740 & 243 \\ \hline 243 & 180 \\ \hline 1944 & \\ \hline 1944 & \\ \hline \end{array}$$

Proveritaj jukamsa aktaman.

“ “ “

366.

$$\begin{array}{r|l} 460000 & 184 \\ \hline 368 & 2500 \\ \hline 920 & \\ \hline 920 & \\ \hline \end{array}$$

Proveritaj jukamsa aktaman.

“ “ “

367.	3.375 : 45 =	3.375 : 75 =
	33.750 : 45 =	33.750 : 75 =
	337.500 : 46 =	337.500 : 75 =
	156.800 : 560 =	337.500 : 750 =
	156.800 : 56 =	156.800 : 280 =

Proveritaj jukamsa aktaman.

368. S/savet 8 sv pesky myntis 84 sajt da 80 ut. Myjan sv pessa pavamaas?

84 s. : 80 ur = 8.480 ur.

8480	8
— 8	1060 ur = 10 s. 60 ur.
“48	
— 48	
““	

Proveritəj jukəmsə əktəmən.

ZADAÇAJAS.

369. Məd pjañiletka pomaşig kezlə Komi ovləşt pašta loə vərpiłitan 140 rama əniya 7 rama pəddi. Kymn pəv sodas vərpiłitan rama 5 voən?

370. 1929 voyn SSSR-yn vəli 2 masino-traktornəj stan-cija, 1930 voyn—158, 1931 voyn—1244, 1932 voyn—3100. Artaləj kymn MTS ləşədəma unzyk 1932 voyn vozza kujimnan vo şertib ətrəjən?

371. Məd pjañiletka pomaşig kezlə SSSR-yn loə lezəma 500 millon kvn. vər. Tajə lədsə vitəd jukəmsə şetas Vojnyv kraj. Komi ovləşt dolzen şetnə kojməd pajsə Vojnyv kraj lədsə. Kymn kvn. vər şetas Komi ovləşt məd pjañiletka pomaşig kezlə?

372. Məd pjañiletka pomaşig kezlə Komi ovləştyn izsom perjəm loas vəjədəma 8.000.000 tonnaəz, sь piş 1.500.000 tonna Usa rajony, 3.500.000 tonna Peçerayn, kołasə loas perjəmə Vorkuty. Una-ə loə perjəmə Vorkuty?

373. Komi ovləştyn 57.769.986 gektar mu. Vizmu uln 386.241 ga, vər uln 29.989.920 ga. Mukəds vəçtəm mu. Kymn gektar vəçtəm mu?

374. 1928/29 voyn SSSR-yn velədəma 2 millon nəti-velədəçtəm gыгьş jəzəs. 1929/30 d voyn—5 sьmьnda. 1930-31-d voyn velədəma 1928/29 voyn şerti 9 pəv unzyk. Kymn nəti-velədəçtəm gыгьş mortəs loi velədəma kujim voən?

375. 1929/30-d voьn SSSR-ьп vәli 310.000 inzеnеr da tехnіk. Vitvoša plan tьrig kezә suәma vәli velәdnь seeәm jәzsә 4 sьmьnda. Kьmьn inzеnеrәs da tехnіkәs kolә vәli velәdnь sodtәd vazjas dinas?

376. Torjән uzalьš kreštanalь 1 gektar muьš voә 10 centnеr naң. Kolhozь 1 gektar mu šetә tajә ьd 5-әd ju-kән mьnda unьk. Una-ә ьisnәj naң voas kolhozь torja kreštanin šerti 150 gektarьš?

377. Šeparator lezә 8 minutән 1200 g. jәv. Una-ә jәv sija lezas әti časән?

378. Sija suәmьn-zә Ovispolkomlән prezidium әktә 1933 voьn paškәdnь kәza plәsead sovhozjasь—1610 ga vь-lә, kolhozjasь 2000 ga vьlә da jedinoљicnәj šektorьn 340 ga vьlә. Kьmьn ga vьlә sodas kәza plәsead Komi ovlaštьn 1933 voьn?

379. Vizmu uzalan masina SSSR-ьп vәli vәçәma 1925 voьn 48.600.000 sajt don. 1931 voьn loi vәçәma seeәm masinajassә 641.000.000 sajt don.

Kьmьn pәv sodi vizmu uzalan masina vәçәm 1925 vo šerti?

380. Kolhozlән muьš veškьdnolpelәsa. Kuztaьs sьlән 14 km., paštәьs—9 km. Kьmьn gektar kolhoz mu plәs-eadlән?

381. 1912 voьn carskәj Roštija vәçis 3.500.000 tonna çugun da 3.400.000 tonna układ. Sәvet sojuz 1932 voьn vәças 9.000.000 tonna çugun da 9.500.000 tonna układ. Artalәj: kьmьn tonna vьlә sodi çugun da układ vәçәm SSSR-ьп? Kьmьn pәv sodi?

382. 1929/30 voьn masino-traktornәj stancijas uzal-isnь 2.340 šurs ga mu. Kьmьn miљon da šurs ga najә uzalasnь 1932-33 voьn, uzalan plәseadьs-kә sodә 13 pәv?

383. Vitvoša plan šerti suәma šujnь promьšlennostә mәd-vozza vonas 1.659.000.000 sajt, mәd vonas—2.331.000.000 sajt.

ZЫЛЫЛАС медвоzza vonas loi şujəma 1.734.000.000 sajt, məd vonas—3.923.000.000 sajt. Кьмын sajt şujəma promьslennostə kьk voəp?

384. Vitvoşa plan şerti kolhozjasьп kəza ploşead (пап ulə) pervojja vonas vəli suəma sodьпъ 1.400.000 ga, məd vonas—1.900.000 ga. ZЫЛЫЛƏ kьk voəp kolhozjasьп kəza ploşead sodi 30.000.000 ga. Кьмын gektar vьlə kəza ploşead kьk voəp unьk sodəma plan-şerti?

385. Zernotrestlən kəza ploşead 1928-29 voьп vələma 150.000 ga. 1930-31 voьп sija sodə 30 pəv. 1931-32 voьп kəza ploşead sodə jeseə 2 pəv. 1932-33 voьп kəza ploşead sodə vozza vo şertiь 5.000.000 ga. Ъьd-ə kəza ploşead Zernotrestlən loə vit vo pomaşig kezlə?

386. Vitvoşa plan şerti vit vo pomaşig kezlə kolhozjas romьş artələma voştъ 190.000.000 c. пап produkcija. 1930 voьп kolhozjas şetisъ-қin 256.000.000 c. пап. Кьмын milion centner vьlə kьk voəp paпjəma vitvoşa plan?

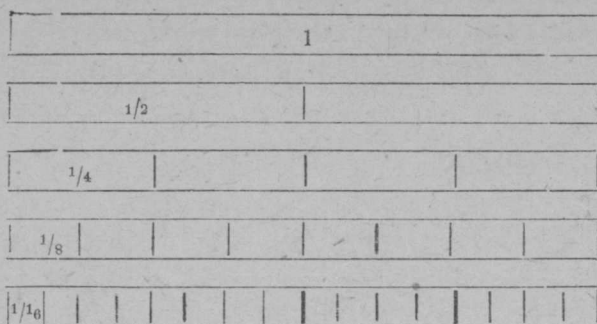
ЈУКƏNЈAS (ДРОБЬ).

387. Boştəj gumaga list da koşaləj sijaş ətьzda kьk pelə. Loas kьk listьп, mədnogən-kə sunь— əti kьkəd jukən listlən. Зьп gizşə tazi: $\frac{1}{2}$. Ъьdдьşşə: $\frac{\text{əti}}{\text{kьkəd jukən}}$ (зьп).

Koşaləj kьknən listьпsə vara ətьzda kьk pelə. Loas 4 ətьzda gumaga tor. Ъьd tor pondas suşьпь noləd jukənən, livə çetvertən. Gizəпь sijaş tazi: $\frac{1}{4}$. Ъьdдəпь: $\frac{\text{əti}}{\text{noləd jukən}}$.

Çetvertjassə-kə jeseə sərialam, loəпь kəkjamьsəd jukəпjas. Najə gizşəпь: $\frac{1}{8}$, Ъьdдьşəпь: $\frac{\text{əti}}{\text{kəkjamьsəd jukən}}$.

Ъьd kəkjamьsəd jukən vara pozə səriavпь, loəпь əti daskvajtəd jukəпjas $(\frac{1}{16})$, s. v. $(\frac{1}{32}, \frac{1}{64})$.

388. Кък нолэд жукән-кә воштам, сижә гизшас со къзи: $\frac{2}{4}$; kujim нолэд жукән— $\frac{3}{4}$; кък кәкjamьсэд жукән— $\frac{2}{8}$; vit кәкjamьсэд жукән— $\frac{5}{8}$.

389. Дров гизшә, къзи ми казалим, „кък судта“ льдән. Vizulyн гизәтм льдс рәткәдлә къмьн релә жукәта киеәткә jedinica, сушә знаменателән. Vizvьv-sa льдс рәткәдлә, къмьнльш сижә жукәнсә воштама, сушә ciшlitelән.

390. Къмьн ur $\frac{1}{2}$ s. (sajt зьньн) $\frac{1}{4}$ s.? $\frac{3}{4}$

391. Къмьн minut $\frac{1}{2}$ ç. (çaszьньн) $\frac{1}{4}$ ç.? $\frac{3}{4}$ ç.?

392. $1\frac{1}{2}$ льддьсә: әти да зьн (әтиән зьнән); $2\frac{1}{4}$ —кък да нолэд жукән; $4\frac{3}{8}$ —нол да kujim кәкjamьсэд жукән.

393. Льддәј: $1\frac{3}{4}$; $2\frac{1}{2}$; $3\frac{1}{4}$; $5\frac{2}{3}$; $7\frac{3}{8}$.

394. Къмьн gramm $1\frac{1}{2}$ -kg? $2\frac{1}{4}$ kg.? $8\frac{3}{4}$ kg.

395. Plugән әти lunә pozә гәрнь $\frac{1}{2}$ ga. Къмьн lun kov-mas гәрнь $1\frac{1}{2}$ ga? 2 ga? $4\frac{1}{2}$ ga?

396. Къмьн релә kolә жукнь gumaga list, med loas $\frac{1}{3}$ жукән list? $\frac{1}{5}$ жук. л. $\frac{1}{6}$ жук. list.

397. Къмьнәд жукән sajtлән loә 50 ur? 25 ur? 75 ur?

398. Къмьнәд жукән metrлән loә 50 sm? 25 sm? 75 sm?

500 mm.?

399. Къымынэд жукән килограммлән лоә 500 грамм?
250 грамм? 200 грамм? 100 грамм?

ДЕШАТИЦНӘЈ ДРОБ.

400. Gizəj 1111. Tani бьд pas veškьdladora ortça sulalьs pasьs das pəv ьзд. Siz: 1 şurs das pəv ьзд şoьs; 1 şo das pəv ьзд dasьs; 1 das das pəv ьзд 1 jediñicaьs.

Mədarə, pondam-kə ətlaastitavnь бьд pas sujgavnьsa ortça sulalьs paskəd, seki siyə sujgavnьsa pasьs loə das pəv içət. Siz: 1 jediñica içət 1 dasьs das pəv, mədnogən-kə: 1 jediñica dasəd jukən daslən.

1 daş loə dasəd jukənən şolən, 1 şo—dasəd jukən şurslən.

401. 1111 dinə puktam zapjataja da jeseə gizam 1

1111,1

Къымын пəv tajə I-ьs, zapjataja vəгьп sulalьs I-ьs, loə içət zapjataja vozvnьsa I-ьs?

Kueəm jukəñjas giszəнь zapjataja vəгьп medvozsa mestaas?

402. 1111,1 mi ьдdam tazi: əti şurs şo dasəti da əti dasəd jukən.

403. ьдdəj: 23,2 (кьз kujim da кьк dasəd jukən); 405,8; 2337,7; 1002,5; 7584,6; 8050,9; 2750,4.

404. Gizəj ьдpasjasən so kueəm ьдjas, dasəd jukən-jassə zapjatajasən torjədaləmən: кькşo kəkjamьsdas əti da vit dasəd jukən; şurs əti da əti dasəd jukən; кьк şurs kujimşo kujim da kvajt dasəd jukən; noļşo vit dasəd jukən.

Кьзи pasьsşəнь şoəd jukəñjas.

405. 1,1 dinə veškьdladoras jeseə 1 sodtam. Loə 1,11. Tani əti бьдsa jediñica, əti dasəd jukən da əti şoəd: jukən, mədnogən-kə—əti jediñica da dasəti şoəd jukən.

406. 4 sajt da 23 ur poʻzə giznʹ tazi: 4,23 sajt (bʹdsə 4 jediṇica, 2 dasəḍ jukən, 3 ʃoəd jukən).

407. Lʹddəj vojḍər bʹdsə sajtjasən da ʃoəd jukən sajtjasən, a seʃša viʃtaləj sijəs sajtjasən da urjasən.

1,15 s. = 1 s. da 15 ur.	1,23 s. = 1 s. da 23 ur.
5,65 s. = ? s. ? ur.	7,18 s. = ? s. ? ur.
8,08 s. = ? s. ? ur.	8,80 s. = ? s. ? ur.
0,95 s. = ? s. ? ur.	0,88 s. = ? s. ? ur.
0,21 s. = ? s. ? ur.	0,65 s. = ? s. ? ur.

408. Vermas lonʹ, mijan lʹbʹn bʹdsə sajtjas da gri-vennikjas oz lonʹ. Seki na mestaʹn pondasnʹ sulavnʹ poljas.

0,01 mi lʹddam tazi: sajt ʃoəd jukən, livə—əti ur.

409. Lʹddəj sajt ʃoəd jukənjasən, seʃša suəj najəs urjasən:

0,01 s. = 1 ur.	0,09 s. = 9 ur.
0,08 s. = ? ur.	0,95 s. = ? ur.
0,06 s. = ? ur.	0,05 s. = ? ur.
0,03 s. = ? ur.	0,04 s. = ? ur.

410. 5 m. da 25 sm. poʻzə giznʹ tazi: 5,25 m; 8 m da 5 sm.—8,05 m.

411. 15 m 40 sm = 15,40 m.	75 m 48 sm = 75,48 m.
25 m 75 sm = ?	32 m 30 sm = ?
90 m 15 sm = ?	48 m 45 sm = ?

Къзи расънъ ʃursəd jukənjas.

412. 1,11 dinə veʃkʹdladoras-kə mi sodtam jeseə 1 jediṇica, jukənjas mijan nəsta posnaləṇ. 1,111 lʹd lʹddəʃ-ʃə tazi: əti bʹdsə jediṇica, əti dasəḍ jukən, əti ʃoəd jukən, əti ʃursəd jukən. Mi tədam, əti ʃoəd jukəṇn das ʃursəd jukən, əti dasəḍ jukəṇn—das ʃoəd jukən livə ʃo ʃursəd jukən, sʹvəsna zeṇḍzʹka tajə lʹdsə poʻzə lʹbʹḍnʹ tazi: əti bʹdsə jediṇica da ʃo dasəti ʃursəd jukən.

413. Petkədləj metrlyş 0,1 jukənsə (1 dm.); petkədləj 0,01 jukənsə (1 sm.); petkədləj 0,001 jukənsə (1 mm.).

414. Gizəj millimetrjasən: 1,845 m. = 1845 mm;
1.085 m. = ? 2,005 m. = ? 0,243 m. = ? 0,043 m. = ? 0,009 m. = ?

415. Əti rovoçəjlə məntisnə uzaləməş 23,75 sajt mədlə—2375 ur, kojmədlə—237,5 grivennik, nolədlə—2,375 çer-voçec. Kədi meduna şəm voştis?

416. 3 kg. 150 gr. pəddi pozə giznə 3,150 gr.
1 kg. 85 gr. " " " ?
2 kg. 315 gr. " " " ?
10 kg. 508 gr. " " " ?
25 kg. 240 gr. " " " ?
7 kg. 215 gr. " " " ?
48 kg. 75 gr. " " " ?
5 kg. 25 gr. " " " ?

КЪЗИ ДЕШАТИЧНЭЈ ДРОБЈАСЭН ГИЗНЭ ЗЕНЪДА ГЫРБШ ЛЫДЈАС.

417. Gəgrəstəm lədjəs unalş gizənlə zənəda.

Məd pjațiletka romaşig kezlə Komi oblaşt şetas:

Т Ъ Р Г И З Ə Д	З Е Н Д Ə Д Ə М Г И З Ə Д
33.000.000 квм. вэр	33 миллион квм. вэр
4.500.000 квм. пилитəm вэр	4,5 миллион пилитəm вэр
8.000.000 тонна изсом	8 миллион тонна изсом
1.000.000 тонна ңerp.	1 миллион тонна ңerp
87.000 тонна вumaga.	87 şurs тонна вumaga

418. Tajə tablicaыñ petkədləma, kueəm ədjəs voştəma skət vədītəmyñ məd pjațiletkaыñ Komi oblaştыñ (şursjasən).

V o j a s	Vəv ləđ	Məs ləđ	Porş ləđ	ləz ləđ	Kəg ləđ
1932 vo	43,5	133,2	7,5	180,0	276,0
1937 vo	60,0	220,6	36,5	212,0	550,0

419. Тајә таѵісаып реткәдләма, кызи содис промьсленност SSSR-ын 1925 вошаң.

	1925 vo	1931 vo
Izsom	17,6 mlн. t.	56 mlн. t.
Нерп	7,2 " "	22,3 " "
Çugun	1,5 " "	4,9 " "
Uklad	2,1 " "	5,3 " "
brgән	12 şurs t.	48,8 şurs t.
Cement	872 " "	3344 " "
Superfosfat	67,8 " "	521,6 " "
Rəzina kəmkom .	19 mlн. gor	54 mlн. goz.
Məsinajas vəçəm .	730 mlн. sajт	5.724 mlн. sajт.
Vizmu uzalan ma- sinajas vəçəm .	68,6 " "	641 " "
Eļektrotexnika. ●	92,5 " "	980 " "
Stanokjas	2,5 " "	40 " "
Eļektriçestvo vьп perjəm	2,925 mlн. kvт.	10 mlн. kvт.
Traktorjas	469 stuka	41.280 stuka
Avtomasina	80 "	20.511 "

Artaləj кымып рəв содиснь промьсленностлən торја от-
рашјас 1932 vo kezлə.

420. Къзи munis SSSR-ын skät әtuvтәм kolhozjasын.

(Skät ыдыс индәма şursjasән)

	1928 vo	1929 vo	1930 vo	1931 vo
Vәнjas	112,0	339,0	4.537,7	12.042,7
Mәsjas da әsjas .	153,4	384,1	3.549,5	7.771,2
Ыzjas da kәzajas .	228,4	657,1	5.416,3	10.271,9
Porşjas	43,1	73,8	414,5	1.247,8

Tajә tablica şerti lәşәdәj zadaçajas.

DIAGRAMMAJAS.

421. Kolhozyn vәli 1926-d voyn 42 şlen, nalән 56 mäs; 1927 voyn — 60 şlen, nalән 82 mäs; 1928 voyn — 82 şlen, nalән 186 mäs; 1929 voyn 104 şlen, nalән 211 mäs.

Әni tupkәj ңigatә da viştalәj: a) къзи kolhozyn sodis şlen ыd, b) mäs ыd, v) kod voyn meduna mäs sodi?

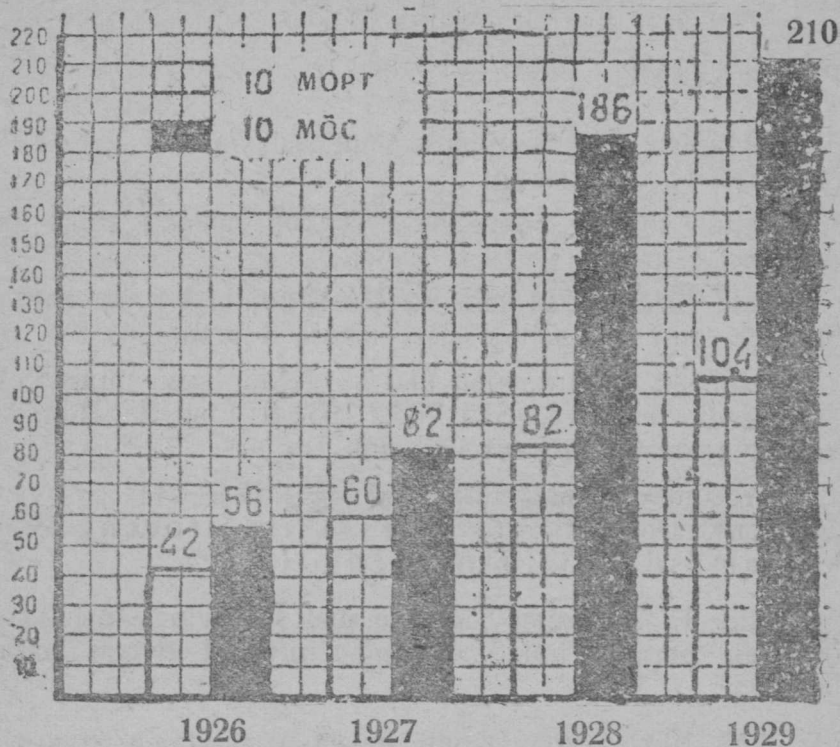
Әdvakә ңiga vьlә vizәdlytәg kodkә vermas viştavny tajә juaşanjas vьlә. Әd una ыd jurgыn kutny zev şakьd.

Pasjam ыdjassә stolvjasән. Vojdәр voştam şlen ыdjas. Meduna şlen 104 mort, medeәә—42 mort. Bьd çom tetradьş puktam 10 morttuja. (Mьjla bьd mort veşt oz poz voştnь bьdsa çomjән?). Siz-kә, 1 mort vьlә pondas vonь çom dasәd jukән. 42 mort veşt kovmas voştnь 4,2 jukән çom. Sь zuzda stolv i gizlaalam.

27-d voyn vәlәma 60 şlen. Kolә inә gizlaavny 'stolv тыr kvajt çom zuzdaәs.

28-d voyn vәlәma 82 şlen. Zuzьd-ә stolv kolә gizlaavny tetradjasanьd, medьm petkәdlyny sijә ыdsә? (8,2 juk. çom).

29-d vobn vələma 104 şen. Zuzьd-ə stolb kolə gizlavny mijan masstav şerti (1 çom=10 m.), medьm petkədləny sijə lədsə?

17-d şerpas.

Mijan loə ɲol stolb. Bьd stolb vьlə gizəj lədjassə, a stolb ulias vojassə.

Əni mijan şinvozanьm, kьzi sodəma şen ləd kolhozьn.

Tazi-zə artaləj da petkədləj stolbjasən məs ləd sodəm jьlş.

Tijan vozьn loə ɲiagramma. Vizədlad da pyr pozə vištavnь kod vobn məduna məs sodəma.

422. 1926-d voşa perepiş şerti Komi oblaştьn olş ləd: komi 199.807 mort, roç 31.306 mort, ɲeneç 3.495 mort.

Lədjassə gəgrəstəj da ləşədəj na şerti ɲiagramma. Masstavşə voştəj: 10 şurs mort=1 sm.

423. 1928-d воьн колхозясә рьғамәс 2 млн. морт, 1929-d воьн—5 млн. морт, 1930-d воьн—25 млн. морт.

Ләшәдәј диаграмма.

PROCENTJAS.

424. Zev еәкьда мижанль рәньдашльвлә кьв procent. Sijә loә—šoәd jukәn.

Sajtьn sho ur. Shoәd jukәn sajtlәn, mәdnogәn-kә procent, loә 1 ur.

Sәm çazan kassa sәm vizьsjasь mьntә 8 procentәn vo. Sijә loә, mьj vьd sajtьs kassa mьntә 8 urәn.

SSSR-ьn 1932-d воьн vьd sho gektar kәza mььs 58 gьs рьғамә kolhozә. Sijә loә: 1932-d воьн SSSR-ьn kolhozә рьғамә 58 procent kәza mu.

Procent pasьsәә tazi: %. 1% loә—әti procent; 2%—кьк procent; 13%—dәskujim procent; 87%—kәkjamьsdas sьzim procent.

425. 1932-d воьн SSSR-ьn vьd sho ovmәs рькьs 62 ovmәsьs рьғамә kolhozә. Kьmьn procent ovmәs рьғамә kolhozә?

426. 1932-d воьн Коми овлаштьн әтүтәма kolhozясә 49% stav ovmәsьs. Kьmьn % ovmәs jesәә kolәma әтүтнь?

427. Kьmьnәd jukәn sajtlәn loә 50%? 25%? 20%? 10%? 5%?

Tajәs pozә petkәdльнь tazi:

100%	75%	50%	25%	20%	10%	5%
1	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{20}$

428. Una-ә loә 5% 1 metrбs? Къмын sm. seni loә?

429. Къмын gramm 10% kr?

430. Kolхозын кәзиснь 5 tonna 40 kg. id. 20% setбs
vәli vesavtәm kәjdбs. Къмын kg. kәjdбs vәli vesalәma?

431. Кооперативън vojдәр vuzalisнь manufaktura se
kueәm donjasәn:

1 metr штеç—40 ur.

" " saћin—80 ur.

" " noj — 8 saћt.

Вәгъпзък sijә donjassә шintisнь 5%. Мьјән metr pon-
disнь vuzavnь штеç, saћin da noj?

Инв. № (3-1885) 5362
шифр.

КӘНИ МЫ ГИЗӘМА

<p>Мыла колә кизнь artav- нь 3</p> <p>Мы колә artavнь velәd- сьнь —</p> <p>Льдрасјас</p> <p>Кьзи гизнь льдрасјас, кьзи әтки вьльн пуктавнь льд- јас 3</p> <p>Кьзи ьздәднь льдјас 10, 100, 1000, 10000 пәв. 10</p> <p>Мәтриçескәј мерәјас 11</p> <p>Кузта мерәјтан мерәјас. 12</p> <p>Вешитән мерәјас. 16</p> <p>Кизертәр вешитан мерәјас . 18</p> <p>Содталәм (сложение) 19</p> <p>Мәвпәләмән да әәткиән sod- таләм 19</p> <p>Гизәләмән содталәм 21</p> <p>Җәм льдјас содталәм 24</p> <p>Җинталәм (вычитание) 26</p> <p>Мәвпәләмән да әәткиән җинталәм —</p> <p>Гизәләмән җинталәм 29</p> <p>Содталигән да җинталигән мәвпәләмән да әәтки вьльн арталәм кокнә- дәм 33</p> <p>Кьзи везәә колас җинан да җинтәс везәмьс —</p> <p>Кьзи роәә гәгрәстнь льдјас җинталигән 33</p> <p>Унарәса льдјас җинталәм да содталәм —</p> <p>Кьзи пуктнь әәтки вьлә льдрасјас да кьзи гизнь пәјәс 37</p> <p>Гьрьс льдјас гәгрәстәм. 42</p> <p>Бьд льдјас содталәм, җин- таләм-да 42</p>	<p>Әктәм (умножение) 46</p> <p>Әтирәса льдјас әктәм 48</p> <p>Әктан тавлиҗа справкәјас вьлә 50</p> <p>Пифагор тавлиҗа 51</p> <p>Нолпәләсәјас 53</p> <p>Веҗкьднәлпәләса, квад- рат-да 55</p> <p>Кьзи тәдмәвнь квадрат плөсеәд 57</p> <p>Кьзи әктнь уна рәса льд әти рәса льд вьлә —</p> <p>10 вьлә да 100 вьлә әктәм 59</p> <p>Кькрасә льд вьлә әктәм . 60</p> <p>Кујимпәса льд вьлә әктәм. 61</p> <p>Нолә льдрасјас әктәм . . 62</p> <p>Нол әктәс сәрьн 65</p> <p>Нолјас әктан да әктәс рошьн —</p> <p>Плөсеәд мерәјас 67</p> <p>Тәдмәләм торјас вьлә за- даҗәјас 68</p> <p>Јукәм (деление) 70</p> <p>Әтирәса льд вьлә јукәм . 71</p> <p>Кькрасә льд вьлә јукәм . 78</p> <p>Кујимпәса льд вьлә јукәм 81</p> <p>Җәкьдзәк торјас јукәмьн . 82</p> <p>Задаҗәјас 84</p> <p>Јукәнјас (дровјас) 86</p> <p>Дәшәтиҗнәј дров 88</p> <p>Кьзи расјәсәнь шәәд ју- кәнјас 88</p> <p>Кьзи расјәнь җүрсәд јукән- јас 89</p> <p>Кьзи дәшәтиҗнәј дровјасән гизнь зәһьда гьрьс льд- јас 90</p> <p>Диagramмајас 92</p> <p>Процентјас 94</p>
--	--

List- book	V i z	МЫ РЕЧАТАЈТӨМА	М њ j k o л а l o н ь
4	Vьvшаң 14	poza	poza
11	Uvшаң 8	vəciťcьvliśnь	veŕiťcьvliśnь
13	" 1	сьвјән	сьвјән
17	Vьvшаң 2	kilogramm da 500 gr.	kilogramm da 50 gr.
17	Uvшаң 1	61 gud	61 pud
18	" 7	1 puntьn 95 zələtnik	1 puntьn 96 zələtnik
19	" 8	da, + pьddi—loə	da, =pьddi—loə
26	" 2	30 sajťьs	39 sajťьs
28	Vьvшаң 5	75—49=75—40—5— —4=30—5=26	75—49=75—40—5— —4=26
28	Uvшаң 4	Vaь nogən	vaz nogən
28	" 1	vəlt 93	vəli 93
29	" 12	çintavнь	çintavнь
30	Vьvшаң 9	138. Pesitəj	138. Resitəj
31	Uvшаң 11	ko turun da izas	kos turun da izas
32	Vьvшаң 2	kьzt	kьzi
32	Uvшаң 14	B. I. Leņin	V. I. Leņin
33	Vьvшаң 5	jaɡbьv	jaɡvьv
39	Uvшаң 11	komьn əti	komьn əti;
43	Vьvшаң 11	soəz	šoəz
44	" 13	vajədşə	vajədşə
49	Uvшаң 15	7 kriŋça təv	7 kriŋça jəv
50	" 4	loə mьntьnь	loə mьntьnь 7
52	" 10	juaşan	juaşan
61	Vьvшаң 9	5116 (1 əktas)	5016 (1 əktas)
66	" 8	$\begin{array}{r} \times 12 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} \times 125 \\ 77 \end{array}$
		$\begin{array}{r} + 875 \\ + 875 \\ \hline 9625 \end{array}$	$\begin{array}{r} + 875 \\ + 875 \\ \hline 9625 \end{array}$
72	Uvшаң 8	82 : 8 =	80 : 8 =
80	Vьvшаң 11	13 s. da 68 ur=1398 ur	13 s. da 68 ur=1368ur

19

P

S

cc

S

Б

х

2

к

с

1

248809

1910

46809

	Комп.
	3-188

донус 1 ш. 20 ур.

Коми-3

3-1885